

Aplikace ručního tkaní do praktické výuky

Bakalářská práce

Studijní program:

B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor:

Učitelství odborných předmětů

Autor práce:

Bc. Marie Mádlíková

Vedoucí práce:

Mgr. Zuzana Pechová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Zadání bakalářské práce

Aplikace ručního tkaní do praktické výuky

Jméno a příjmení: **Bc. Marie Mádlíková**
Osobní číslo: P17000777
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství odborných předmětů
Zadávací katedra: Katedra pedagogiky a psychologie
Akademický rok: **2019/2020**

Zásady pro vypracování:

Cíl:

Vytvořit metodické listy pro výuku na středních odborných školách.

Metody:

metodické zpracování listů, částečná realizace a evaluace
rešerše odborné literatury

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

DUFEK, Josef. Vazby žakárských tkanin: Obrazová část. Praha: SPN, 1967, Nestr.
LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. Vývojová psychologie. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.
PRŮCHA, Jan. Moderní pedagogika. Šesté, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Portál, 2017, 483 s. ISBN 978-80-262-1228-7.
PRŮCHA, Jan. Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru. 4., aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015, 270 s. ISBN 978-80-262-0872-3.

Vedoucí práce:

Mgr. Zuzana Pechová, Ph.D.
Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání práce:

30. dubna 2020

Předpokládaný termín odevzdání:

29. dubna 2021

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 6. dubna 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

6. května 2021

Bc. Marie Mádlíková

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na teorii tkaní. Teoretická část pojedná o historii tkaní a užití v praxi. Dále je popsána psychologická i fyziologická stránka vývoje dítěte. V praktické části jsou vysvětleny jednotlivé metodické listy a jejich praktické užití ve výuce. Součástí práce je realizace a zhodnocení jednoho z metodických listů. V přílohách se nachází zhodnocení žáků zrealizované výuky a fotodokumentace práce žáků.

Klíčová slova: tkaní, metodické listy, vzorování tkanin

Abstract

Theoretical segment talks about the history of weaving and its practical application. The psychological and physiological elements of child development are examined further. Practical section explains individual methodical sheets and their practical use in teaching. Part of the thesis is the realization and conclusion of one of the methodical sheets. Attachments presents the evaluation of a lesson with pupils and photographs of students' works.

Keywords: weaving, methodological sheets, fabric patterning

Obsah

SEZNAM OBRÁZKŮ	8
ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1. Jak vnímáme textil.....	10
1.1. Vhodnost textilie	11
1.2. Funkce textilu	11
2. Textil ve volné umělecké tvorbě	13
3. Tkanina.....	14
3.1. Historie tkaní	14
3.2. Postup výroby tkaniny.....	16
4. Specifika věkové skupiny 15-16 let	22
4.1. Fyziologické a psychologické změny během puberty	22
4.2. Pubescence versus adolescence	23
4.3. Socializace na pomezí pubescence a adolescence	24
5. Zaměření výtvarných oborů v kurikulárních dokumentech	25
5.1. Výtvarný obor v RVP pro Gymnázia	25
5.2. Výtvarný obor v RVP pro obor vzdělání – Textilní a oděvní výroba	26
6. Výukové metody využité v práci.....	27
PRAKTICKÁ ČÁST	28
7. Praktická část.....	28
7.1. Příprava rámu	29
7.2. Příprava osnovy	30
7.3. Příprava útku	30
7.4. Použité vazby a jejich specifikace	31
7.5. Začistění hotové tkaniny.....	32
8. Realizace výuky dle metodických listů	33
8.1. Hlavní cíle realizace	33
8.2. První metodický list – Příprava rámu	33
8.3. Druhý metodický list – Příprava osnovy	36
8.4. Třetí metodický list – Vlastní tkaní	39

8.5.	Čtvrtý metodický list – Sejmутí práce z rámu	42
8.6.	Zhodnocení realizace.....	45
	ZÁVĚR.....	47
	POUŽITÉ ZDROJE	48
	PŘÍLOHY.....	50

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 01: příklady efektních přízí.....	17
Obrázek 02: návrh rámu.....	35
Obrázek 03: plátňová vazba.....	41
Obrázek 04: keprová vazba.....	41

ÚVOD

Téma bakalářské práce, tedy Aplikace ručního tkaní do výuky, bylo zvoleno z osobních důvodů. Oborem mého předchozího studia byly textilní technologie a vzorování látek, a tkaní se stalo mým oblíbeným oborem. Technika tkaní na rámu, na kterou se bakalářská práce zaměřuje, je technika poměrně jednoduchá. Díky jednoduchosti poskytuje mnoho možností pro vlastní iniciativu a kreativitu. Tkaní na rámu umožňuje autorovi použít netradiční materiály jak do osnovy, tak do útku a dává tak prostor jeho fantazii.

Z tohoto důvodu jsem chtěla vytvořit takovou práci, která by přiblížila techniku tkaní na rámu žákům na středních školách. Cílem navržených metodických listů je umožnit žákům pochopit základní principy, které se aplikují při vlastní tvorbě tkaniny. Považuji za důležité, aby žáci získali povědomí o technikách, které sice v dnešní době nejsou úplně klasické a běžné, ale zároveň mají v naší historii a kultuře hlubokou tradici. Hlavním cílem bakalářské práce bylo vytvořit zmíněné metodické listy tak, aby každý učitel mohl listy při výuce použít a vytvořit s žáky vlastní originální tkaninu. Metodické listy je možné využít pro průběžnou výuku v rámci několika týdnů při hodinách výtvarné výchovy. Zároveň je možné z nich využít například jen jeden z metodických listů. Pro tento případ je však nutné vytvořit přípravu v podobě realizace předchozích metodických listů.

Celkovým cílem bakalářské práce tak je přiblížit textilní techniku tkaní i žákům, kteří se s touto technikou nikdy předtím nesetkali a to takovou formou, aby je zmíněná technika zaujala, bavila a odnesli si vlastní originální výrobek.

TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část se zabývá pěti hlavními oblastmi. První oblast nám přibližuje téma textilu a to, jakým způsobem ho vnímáme našimi smysly. V další části se přesouváme k oblasti umělecké tvorby s textilem, která nám přibližuje tento materiál z jiného úhlu pohledu. Třetí část podrobněji rozebírá problematiku tkaní a samotný proces výroby tkanin, po technické stránce. Čtvrtá část představuje z pohledu vývojové psychologie specifika cílové skupiny, pro kterou je určena praktická část práce. Poslední dvě části se zabývají zaměřením tématu v kurikulárních dokumentech a metodami, které jsou využity v praktické části práce.

1. Jak vnímáme textil

Textil obecně je běžnou součástí našich životů. Je to v podstatě naše druhá kůže, bez které nedokážeme žít. Kolikrát si ani plně neuvědomujeme, nakolik textil ovlivňuje náš život a jak na něm závisí naše postavení, životní úroveň ale také naše přežití. Textil vnímáme a působí na nás různými smysly. Hlavním smyslem, kterým vnímáme textil, je zrak.

Zrakem vnímáme textil na dálku, ale abychom z něj mohli mít ten pravý požitek, musíme se k němu přiblížit – dotýkat se ho. Každý zná potřebu zachumlat se do hebké deky, nebo si obléknout lehký satén.

Každá textilie svým materiálem, strukturou i povrchovou úpravou vyvolává jiný hmatový vjem. Ten je tak silný, že se často stává charakteristickým znakem určitého materiálu. Na základě praktických zkušeností se nám také zcela přesně hmatový pocit vybaví již při pouhém vyslovení názvu příslušné textilie, např. samet, režné plátno, krep apod. některá textilie vyvolává tak intenzivní hmatový vjem, že se jejího označení užívá i v přeneseném smyslu, např. sametová pleť (Skarlantová, Vechová, 2005, s. 10-11).

Stejně intenzivně jako zrakem a hmatem vnímáme textil z přírodních materiálů také čichem. Běžně však nemáme možnost se setkat s větším množstvím přírodních vláken jako je bavlna, vlna, len, nebo konopí v jejich přirozených vlastnostech. Již nezpracováváme vlákna na nitě jako naši předchůdci. Tyto materiály se k nám tak dostávají až po různých úpravách, které přehlušují jejich přirozenou a charakteristickou vůni. Ale známe z vlastní zkušenosti, jakým způsobem absorbují textilie z přírodních materiálů pachy a vůně (například vyprané prádlo). Každému se také vybaví typická vůně, která vychází například z kožených oděvů a doplňků.

Ani sluch nemusí přijít zkrátka. Zvukový vjem sice nevyvolává každá textilie, ale pro některou je naopak zvukový efekt velmi charakteristický. Vzpomeňte si jen na typický šustivý zvuk, který vydávají při chůzi dlouhé hedvábné šaty. A móda toho vždy dovedla náležitě využít, například v pol. 19. stol. v období tzv. *biedermeieru*. Také secesní spodničky v délce nad kotníky a lemované volány byly vypočítány na sluchový efekt. Taftové materiály, z nichž se spodničky šily, vydávaly při chůzi ženy třením o sebe zvláštní šustivý zvuk – „fou fou“. Podle něj byla následně pojmenována tato eroticky působivá móda konce 19. a počátku 20. století (Skarlantová, Vechová, 2005, s. 10-11). V dnešní době v nás šustot oblečení evokuje spíše představu šustákového oblečení nebo oblečení určeného na sport nebo jiné outdoorové aktivity.

1.1. Vhodnost textilie

Samozřejmě, že veškeré vlastnosti nejsou zastoupeny u všech textilií stejnou měrou. Každý materiál má zcela specifické vlastnosti. Neexistuje jediná ideální textilie. Jednoduše proto, že pokaždé chceme od textilie něco jiného, vyžadujeme nějakou jinou její vlastnost. Čím složitější a mnohostrannější jsou naše potřeby, tím větší nároky klademe na textilní oblast. Ta je naštěstí velmi široká, ba dokonce „nekonečná“. Tím, že již nejsme při výrobě textilií odkázáni pouze na přírodní materiály, ale dokážeme si vyrobit materiály syntetické, neuvěřitelně vzrostla jak kvantita textilních materiálů, tak jejich kvalita. Pomocí nových technologií dodáváme textiliím přesně ty vlastnosti, které potřebujeme. Umíme například vyrobit textilie přijímající vlhko, ale i ty vlhkosti zcela odolávající. Záleží na tom, jestli zvolíme textilní materiál pro výrobu sportovního trička nebo nepromokavé bundy (Skarlantová, Vechová, 2005, s. 13).

1.2. Funkce textilu

Přestože textilie tvoří součást takzvané hmotné kultury každé společnosti, vypovídají mnoho zajímavého o její kultuře duchovní i způsobu života. Z textilií můžeme stejně jako z kronik „vyčíst“ řadu zajímavých faktů o lidech a jejich podobě. Proces sebeuvědomování člověka jako myslící a tvůrčí bytosti byl od počátku provázen právě vznikem prvních tkanin. Textilie, kterou si člověk dokázal vyrobit k pokrytí těla, měla sice k našemu pojetí oděvu ještě daleko, ale již tehdy šlo o důležitý „znak“ zřetelný na první pohled (Skarlantová, Vechová, 2005, s. 14).

Textil zaujímá v životě každého člověka a každé společnosti řadu funkcí. Jeho prvotní praktická funkce je zřejmá a každému z praxe jasná – textilie chrání naše tělo před nepříznivými klimatickými podmínkami. Nejsou to jen zima a chlad, ale i vítr a déšť, stejně jako suchý vzduch a horko. Textil je naší „druhou kůží“. Té první, skutečné, vytváří svými vlastnostmi

mikroklima. Díky tomu může člověk vydržet v sálavém horku pouště i v třesnutém mrazu polárních krajin. Ale nejde vždy jen o extrémní podmínky. Jak dobře se cítíme a zda naše pokožka může „dýchat“, záleží do značné míry na textilu a jeho vlastnostech (Skarlantová, Vechová, 2005, s. 14).

Také sociální funkce provází textil od jeho vzniku, i když je v současnosti poněkud jiná než-li v historických epochách. Podle textilie oděvu dnes obtížně na první pohled zařadíme např. Evropana k určitému národu, do určité sociální skupiny, natož pak k určitému regionu. To všechno v minulosti prozrazoval svým charakterem oděv. Nejen tvarem, nýbrž i typickým materiálem, zpracováním, charakteristickou barevností a vzorem. Podle toho se snadno určovalo, kdo odkud a ze které společenské skupiny pochází. Oděv a jeho textilie byly (a někde ještě jsou) viditelným „průkazem“ příslušnosti k místu a společenské skupině. Stačí si představit oděvy z odlišných etnických a kulturních oblastí, např. oděv ženy ze střední Evropy, domorodé ženy z rovníkové Afriky a muslimské ženy z Blízkého východu (Skarlantová, Vechová, 2005, s. 16).

Nemusíme však chodit tak daleko. Naše lidové kroje prozradily na první pohled, ze kterého kraje člověk pochází. Sounáležitost s místem, kde lidé žili, byla tak veliká, že když se dívka provdala do vesnice, v níž se nosil jiný kroj, automaticky přejímala do všech detailů toto oblečení. Jinak by zůstala izolována od ostatních. Kroj poskytoval rovněž „intimní“ informaci o tom, zda je žena doposud svobodná, nebo už vdaná (Skarlantová, Vechová, 2005, s. 17).

K oděvu a jeho textiliím (často ručně vytvořené) měl člověk dříve daleko důvěrnější vztah, nežli má dnes k materiálům sériově vyráběným a rychle obměňovaným podle módních trendů. On se totiž s určitou textilií a oděvem, jenž z ní byl vytvořen, doslova ztotožnil. Staly se jeho „vizitkou“ nejen během života, ale i po smrti (Skarlantová, Vechová, 2005, s. 17).

Průmyslovým zpracováním nabyt oděv charakteru zboží. Masová výroba nás nutí si vybírat mez kvalitou a kvantitou. Jakým způsobem se ale zorientovat? Cítíme, že naše volba není závislá pouze na tom, kolik máme v peněžence. Rozhoduje i naše odborná informovanost a náš vkus. Při výběru nás ovlivňuje vlastní představa o tom, co je krásné. Rozhodujeme se pro to, co se nám líbí a v čem se chceme líbit i ostatním. Tato estetická funkce hraje právě u textilu významnou roli (Skarlantová, Vechová, 2005, s. 19).

Až doposud jsme o textilu přemýšleli jen ve sféře oděvní. Ale pod pojmem textil bychom si neměli představit pouze oblečení. Hraje také významnou roli ve smyslu našeho prostředí.

Textil nás spojuje jak s přírodou, tak nás zároveň přivádí k našim předkům, kteří suroviny pro výrobu textilu pěstovali a dále s nimi pracovali. My jejich úpravu postupně posouváme a zdokonalujeme. Díky těmto možnostem si můžeme textil užívat i jako dekorační a bytový. Stačí se rozhlédnout po místě, které jsme si vytvořili sami pro sebe – náš byt.

2. Textil ve volné umělecké tvorbě

Textilní tvorba nepochybně patří do výtvarné kultury, materiálu vtiskuje výtvarnou podobu průmyslový výtvarník, módní návrhář a všichni ti, kteří dokonale ovládají řemeslo s prastarou tradicí. Mohli bychom si právem myslet, že textilní tvorba je vždycky spojena s účelem a užítkovostí, jistě i dekorativním účinkem. Není to však celá pravda. Mnozí výtvarní umělci využívají známých textilních technik i již hotové tkaniny, volné příze či vláknenných útvarů k svébytnému vyjádření. Textil je pro tyto umělce stejně tak osobitým materiálem jako je například pro kreslíře pero a tuš, pro malíře štětec a barvy a pro sochaře modelovací hlína. Proto se můžeme setkat i s textilními obrazy, s měkkými šitými sochami, kombinovanými objekty nebo prostorovými instalacemi z textilních materiálů (Cikánová, 1996, s. 7).

Barevnou přízi lze proměňovat v ploše jako lineární kresbu, části různě vzorovaných tkanin můžeme komponovat do obrazu jako do plochy malované barvami, textil je výborným materiálem i k prostorovému vyjádření. Pro někoho tak může textil dostávat zcela jiný směr. Záclony jsou náhle vzdušnou architekturou, tvar čepice a rozvinuté klubko začnou náhle cosi výtvarně sdělovat. Při snaze nacházet další možné variace proto mnohdy nejde o finální výrobek ale o vlastní proces tvoření (Cikánová, 1996, s. 7).

Textil do umělecké tvorby řadíme i jako součást větších objektů, kde se vyskytuje společně s dalšími materiály. Například u prostorové tvorby, kde můžeme tvarovat materiály, které mají jen omezenou nosnost – textilní vlákna, umělohmotné folie či kousky látek. Ty vyžadují vnitřní drátěnou či jinou kostru, na které jsou upevněny. Tvarování materiálů na pevnou kostru dovoluje vytvořit z měkkých materiálů i velké plastiky, u kterých mohou vznikat různé kontrasty průhledných a neprůhledných ploch (Roeselová, 1996, s. 175).

Vzhledem k tomu, že se u nás textil velmi často vyskytuje i ve výtvarné sféře můžeme mezi českými umělci nalézt mnoho zvučných jmen výtvarníků, kteří s textilem pracovali. Například: Antonín Kybal, Marie Teinitzerová nebo Zorka Ságlová.

3. Tkanina

Tkanina je plošný nebo prostorový textilní výrobek zhotovený ze dvou soustav nití. Obě soustavy jsou na sebe navzájem kolmé a jsou provázány v určité vazbě, čímž tvoří tkaninu (obecně tzv. plošnou textilií). Skládá se z osnovy, což je podélná soustava nití a útku, ten je tvořen příčnou soustavou nití. Prošlup je prostor mezi nimi, kam se vkládá útek. Každá tkanina musí dosáhnout určitých vlastností, které jsou dány nejen textilním materiálem, ale i vzájemně navazujícími kroky při její výrobě, které souhrnně nazýváme technologickým postupem (Pařilová, Štočková, 2005, s. 9-10).

3.1. Historie tkaní

Tkaní je nejstarší, doslova pravěkou technikou zhotovování textilií. Existují domněnky, že pravěký člověk ke splétání proutí, větví a dalších ohebných přírodnin využíval principů, které se později uplatnily v technice tkaní.

Z období před naším letopočtem se mnoho textilií nedochovalo. Zato různé druhy náradí ke spřádání vláken a jejich tkaninám umožňují nahlédnout hluboko do minulosti. Během tisíciletého vývoje vznikly přeslice a vřeteno, aby bylo možné rostlinná vlákna a chlupy spřádat na přízi. Stav sloužil k utkáni příze do souvislého pruhu textilie.

Žádné z vláken živočišného ani rostlinného původu není dostatečně dlouhé na to, aby se přímo z něj mohla utkat textilie. Nejprve se musejí připravit nitě tak, že se vlákna položí rovnoběžně vedle sebe a poté se zkroutí do pevné nitě – spředou se (Skarlantová, Vechová, 2005, s. 143).

Z paleolitu jsou známy spíše jen nálezy přeslenů a osnovních závaží. Velmi zajímavé je, že byly v Turecku v lokalitě Çatal Hüyük nalezeny zbytky vlněné tkaniny v různých tkalcovských vazbách, které pocházejí již ze 7. tisíciletí př. n. l. Z Egypta z naleziště v Badari známe vyobrazení primitivního tkalcovského stavu (4400 př. n. l.), nepochybně již se zařízením na zvedání osnovy. V Egyptě se dochovalo dost zbytků textilií, zejména z hrobek králů. Obyvatelé Staré říše (př. n. l.) tkali vedle hrubých struktur i velmi jemné textilie, nejstarší dochovaná pochází z roku 2700 př. n. l. (Prošková, Prošek, 2010, s. 8).

Utkání prvního kusu textilu znamená v historii lidstva přímo revoluční čin. Nic na tom nemění ani fakt, že nedokážeme přesně určit „letopočet“. Dodnes se touto technikou (i když s pomocí strojů) vyrábí většina textilní produkce – tkaniny. Také princip tkaní, i přes všechny technické vymoženosti zůstává stále stejný – vzájemné proplétání dvou od sebe oddělených a na sebe

kolmých nití. Podobně jako severoameričtí indiáni a Skandinávci dávali Řekové ve středověku přednost stavu, na kterém se tkalo shora dolů. Starověké nálezy dokazují, že tkalcovské stavy v prvotní podobě vypadaly tak, že osnova byla zavěšena na tyči a dole zatížen kameny. Další pokrok zaznamenal dvoutyčový stav, jenž měl osnovu nataženou od tyče k tyči nebo navinutou na tyčích. Osnova se buď napnula na rám, nebo se zakotvila do země (Skarlantová, Vechová, 2005, s. 148-149). Tkalo se vlnou, a i když zmínka o pěstování ovčí pochází z roku 6200 př. n. l., o jejím spřádání se mluví až kolem roku 1000 př. n. l. Ze 4. tisíciletí př. n. l. pocházejí mnohé nálezy kamenných vřeten a tkacích závaží z Mezopotámie. A víme, že se v této době tkalo ze lnu a vlny. Bavlna se objevuje až daleko později a je v počátcích jen pro bohaté (Prošková, Prošek, 2010, s. 11).

Tkalcovské umění se vyvíjelo v různých částech světa, i když rozdílným tempem. Lepší přizpůsobení napětí nití umožnil tzv. zadopásový tkalcovský stav. Jeho název prozrazuje, že tkadlec tkal doslova vlastním tělem! Nižší tyč byla připevněna na pás ovinutý kolem pasu tkalce, ten pak mohl překláněním a zakláněním útek uvolňovat, nebo utahovat.

Princip tkaní se od starověku nezměnil. Tkaní se postupem času pouze postupně zdokonalovalo tak, aby mohla vzniknout delší a širší tkanina. Osnova byla později navíjena na tyčky a postupně se uvolňovala při protahování útku. V další fázi vývoje se útková not navíjela na cívky. Ty se vkládaly do člunku ve tvaru lodičky. Výrobu látek na tkalcovském stavu urychlil vynález prošlupové tyče, která umožňovala střídavě zvedat sudé a liché osnovní nitě a vytvořit tak v osnově mezeru – prošlup. Touto mezerou se prohodil člunek s útkovou nití, a to najednou napříč celou osnovou. S tkaním textilií v dlouhých pásech se započalo s vynálezem válcového vratidla. Na válci byla navinuta dlouhá osnova, která se při tkaní postupně odvíjela. Hotová tkanina se navíjela na další válec, tzv. zbožové vratidlo. To umožňovalo tkát textilií „na metry“ dlouho (Skarlantová, Vechová, 2005, s. 148-149).

Na našich územích se o tkaní nejprve dozvídáme zprostředkovaně z keltských přeslenů, které pocházejí z druhé poloviny 2. století n. l. z hradiště ve Strakoniciích. Vlákna se spřádala vřetenem (až o hodně později na kolovrátku), což byl kostěný nebo dřevěný dřík, a jako zátěž byl na jeho dolním konci přeslen. Proto má přeslen vždy uprostřed otvor a v nejstarších dobách býval kamenný, později kovový. Soudíme, že spřádání přízí úzce souviselo s tkaním. Poté také díky archeologickému výzkumu z Věstonic. Archeologové zde dospěli k závěru, že otisky tkanin v hrudkách hlíny jsou staré nejméně 26000 let. Rekonstrukce ukázala, že jde o různé vazby tkanin (perlinka), a materiálem byla dle analýzy pylových zrn kopřiva. Z kopřivových

vláken se vzácně tká i paličkuje krajka dodnes. Z paleolitu jsou známy spíše jen nálezy přeslenů a osnovních závaží (Prošková, Prošek, 2010, s. 12-13).

3.2. Postup výroby tkaniny

3.2.1. Příze

Příze jsou délkové textilie, které mají přibližně kruhový průřez a jsou vyrobeny z krátkých spřadatelných vláken, která jsou v případě přírodních materiálů přirozeně krátká. V případě hedvábí a syntetických materiálů jsou délky vláken vytvořeny uměle. Chování těchto přízí je závislé na typu a vlastnostech těchto vláken. Tyto vlastnosti jakými jsou např. jemnost, pevnost, délka, či charakter povrchu, ovlivňují kvalitu tkanin, které jsou z nich vyráběny.

Příze jsou vyrobeny z krátkých spřadatelných vláken, která se musí vhodným způsobem zpevnit tak, aby vzniklá příze byla dostatečně pevná a vlákna z ní neměla sklon k vypadávání. Proto jsou vlákna zpevňována tzv. zákrutem. Tento výrobní proces je označován jako předení.

Příze mohou být vyrobeny z jednoho druhu vláken nebo ze směsi různých typů. Cílem tohoto míšení je zlepšení kvality a vlastností výsledné příze než by skýtala příze z jednoho typu vláken. Příze mohou být zakrouceny dvěma směry – levotočivě nebo pravotočivě. Tento směr je označován u hotové příze velkými tiskacími písmeny S a Z. Výběr písmen k označení směru byl vybrán podle sklonu středu písmene. Tedy S označuje směr levotočivý a Z naopak směr pravotočivý. Další termínem, který popisuje vlastnosti příze je počet zákrutů. Tento termín popisuje pevnost zakroucení příze. Čím více zákrutů na určitou délku příze má, tím je pevnější, ale také tvrdší. Počet zákrutů by ale neměl překročit ideální hodnotu, protože tento jev by způsobil smyčkování příze. Pokud by příze měla tendenci ke smyčkování, je obtížné s ní následně manipulovat.

3.2.1.1. Druhy přízí

Druhy přízí jsou rozeznatelné dle určitých kritérií. Druhy dělíme podle použitých surovin, délky vláken, způsobu dopřádání, použití příze a dle konstrukce příze.

Podle použité suroviny dělíme příze bavlnářské, vlnářské a lnářské. Bavlnářské příze se vyrábí buď pouze z vláken bavlněných (s označením 100 % ba), nebo ze směsi bavlněných a chemických vláken (s označením např. 65/35 PESs/ba, tzn. 65 % PESs a 35 % ba), nebo ze syntetických vláken s charakterem bavlněného vlákna (s označením např. 100 % PESs). Podobně je tomu u přízí vlnářských a lněných.

Příze mykané a česané jsou příze rozpoznatelné dle způsobu výroby příze a délky jejich vláken.

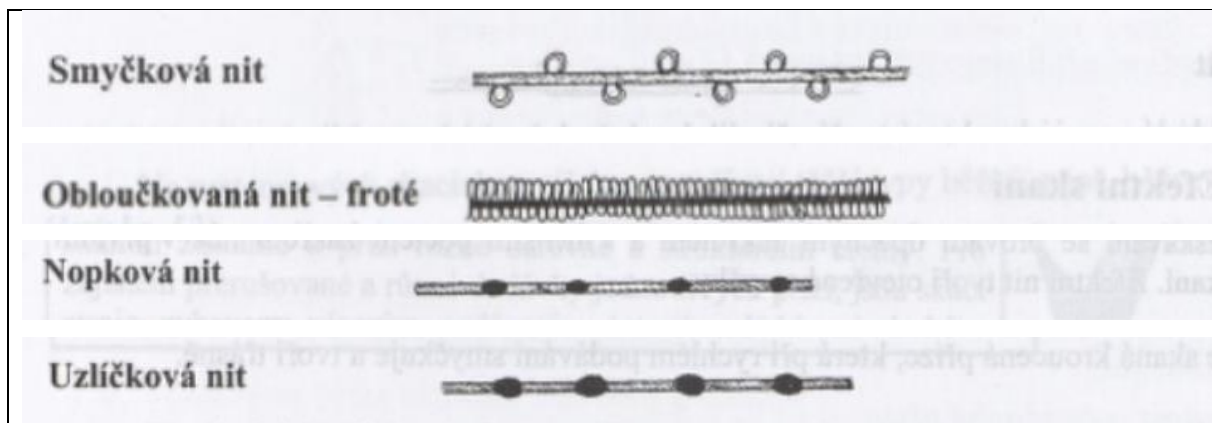
- Mykané příze se vyrábí z vláken středních a kratších délek. Jedná se o příze menší kvality a vyšší hrubosti.
- Česané příze se vyrábí z kvalitních, dlouhých vláken a také je jejich výrobní postup náročnější a vyžaduje více času na přípravu. Vyrábí ve větších jemnostech a používají se na výrobu velmi kvalitních tkanin.

Podle použití určujeme příze tkalcovské a pletářské.

- Tkalcovské příze určené do osnovy tkaniny, musí být pevné a hladké. Zpravidla jsou velmi kroucené a skané. Pokud by tkalcovské příze nedisponovaly těmito vlastnostmi, měly by větší sklon k opotřebení v důsledku manipulace s těmito přízemi. Útkové nitě mohou mít menší počet zákrutů a bývají hrubší než osnovní nitě.

Pletářské příze musí být měkké a ohebné, proto disponují menším počtem zákrutů.

Podle konstrukce rozeznáváme příze jednoduché a skané. Skané příze jsou na rozdíl od jednoduchých přízí stejnoměrnější, pevnější a disponují více hladkým povrchem. Ke skaným přízím je možné řadit i efektní příze. Efektní, neboli zdobené příze, se vyznačují barevnými a strukturálními efekty. Zmíněnými efekty jsou tlustá a tenká místa, smyčky či zrnitý povrch.

Obr. 01 Příklady efektních přízí (Jirásková, 2004, s. 68)

3.2.2. Technologický postup tkaní

Princip tkaní spočívá v provázování dvou na sebe kolmých soustav nití, tzv. osnovy a útku. Osnova leží ve směru délky tkaniny a útek je napříč přes ni. Osnova je vytvořena z velkého počtu souběžně natažených nití, které jsou do tkacího stroje vkládány navinuté na osnovním vále. Útek je do osnovy vnášen vytvořením prošlupu a prohozením příčné nitě přes nitě osnovní. Utkaná tkanina se z tkací roviny odvádí přes prsník a je natáčena na zbožový vál. Napětí ve tkanině je regulováno odtahováním, tj. pomocí zbožového regulátoru.

Vzájemné provázání osnovy a útku tvoří vazbu tkaniny. Vazba tkaniny je spolu s materiálem dalším faktorem, který ovlivňuje vlastnosti výsledné tkaniny. Požadavky na vlastnosti nití jsou různé. Osnovní nitě jsou hodně používané a namáhané, a proto je potřeba, aby byly pevnější a měly speciální úpravu, kterou nazýváme šlichtování. V technických parametrech musí být stanovena jejich minimální pevnost. Útkové nitě mohou být méně pevné a mívají nižší počet zákrutů. Obě soustavy nití se tedy liší jak pevností nití, tak počtem zákrutů.

Úlohou tkacího stroje je přivést osnovu z osnovního válu do oblasti, do které je zanesen útek a dále navinout již hotovou tkaninu na zbožový vál. Po zanesení útku se mění poloha osnovních nití před zanesením útku následujícího. Změnou polohy mezi osnovními nitěmi se zajistí požadovaná struktura tkaniny. Poloha útku ve tkanině je zajišťována přírazem útku k čelu tkaniny.

3.2.3. Rozdělení tkacích strojů

3.2.3.1. Tkací stroje pro průmyslovou výrobu

Listový tkací stroj ovládá nitě ve skupinách zavěšených v listech. Pokud je na snaze tkát složitější vazby, bude vyžadován větší počet listů. Základní konstrukční parametry jsou ovlivněny vstupním materiálem, vazebním a barevným vzorováním. Ve vzorování na listových tkacích strojích jsou používány jak vazby základní, tak vazby odvozené. Na listových tkacích strojích není možné vytvářet figurální vzory, jelikož jsou v listech nitě navedeny ve skupinách. Díky tomu není možné nitě ovládat individuálně. Součástí konstrukce listových tkanin je technický výrobní předpis neboli technická vzornice.

Žakárový tkací stroj ovládá každou nit individuálně. Mohou to být ale také skupiny stejně vázajících nití. Žakárovými stroji je možné vytvořit velké ornamenty, figurální motivy nebo také velmi složité vzory či celé obrazy. Možnosti vzorování u žakárských tkanin jsou skoro neomezené. Vzorování je založené na kombinaci vazeb, které určují provázání určitého místa

v desénu. Nitěnky ovládající osnovní nitě nejsou připevněny v listech, ale jsou ovládány samostatně a zavěšeny na zdvižné šňůře.

Další skupinou tkacích strojů jsou speciální tkací stroje, které jsou vybaveny ústrojím umožňujícím výrobu zvláštních druhů tkanin. Na speciálních tkacích strojích se tkají plyše, koberce, dekorační tkaniny, tkaniny s perlinkovou vazbou a různé druhy stuhařských výrobků. Ke speciálním tkacím strojům patří: stavy na dvojité plyše, prutové stavy, smyčkové stavy perlinkové a stuhařské (Chrpová, 2006, s. 27).

3.2.3.2. Tkací stroje pro domácí využití

Nejjednodušší tkaní je tkaní na rámu. Rám může, ale nemusí být opatřený hřebíčky, na které je upínána osnova. Rozměry tkanin se řídí rozměrem rámu. Malý rozměr rámu ale nemusí představovat malý produkt, protože se vzniklá tkanina dá sešívát do větších celků.

O něco vyšší třídou jsou stavy s pevným listem, známé také jako RH stavy. Zde se dá natáhnout delší osnova a tkát tak delší kusy nebo i více kusů za sebou. Tento fakt je shledáván jako výhodný s ohledem na náročnost napínání osnovy. Stejně dobře se dají RH stavy použít i ke tkaní na stole. Na stavech s pevným listem se tká především plátňová vazba. Fakt, že tyto stavy obsahují pouze jeden pevný list, však nepředstavuje naprosto žádné omezení. Jakmile uživatel pronikne do základů, začne si „hrát“, zjistí, že i na tomto typu stavu se dá vzorovat a vytvářet poměrně složité vazby. Jediným mínusem RH stavů může být časová náročnost, jež s užíváním těchto stavů souvisí. Toto negativum postrádají stavy vyšší třídy. Někomu postačí jednoduché vazby a raději si pracuje s barevným vzorováním. Začíná se na dvou listech, které dokážou vytvořit také pouze plátno, ale rozhodne-li se uživatel pro čtyřlístý stav, možnosti vazebního vzorování jsou mnohem větší.

Stavy mohou být stolní. Ty se často dají i s osnovou složit a pak nezabírají žádné místo. Jsou ovládané soustavou klapek, takže tkaní se odehrává tak, že jsou listy zvedány ručně soustavou klapek a pak teprve je prohazován člunek. Zaměstnané jsou tedy hlavně ruce. Použití rukou představuje zpomalení procesu, ale zase zahrnuje bohaté možnosti obměňování vzoru na jedné osnově a návodu.

Podlahové stavy dokážou utkat všechno. Od jemného plátna až po pevné koberce. Podlahové stavy jsou limitovány pouze počtem listů, případně šířkou. Tyto stavy bývají často širší než stavy stolní a disponují vyšší stabilitou a pevností. Zvedání listů je ovládáno šlapadly, takže ruce jsou pro tento moment volné a rychlost a kvalita práce se tímto zvýší. Podlahové stavy

se dělí do tří základních skupin. Jde o systémy navázání šlapadel a zvedání listů. První variantou je navázání každého jednoho šlapadla na jeden list, což není u stavů s více než čtyřmi listy výhodné. Druhou možností je navázání jednoho šlapadla na určitý počet listů. Počet listů je závislý na daném vzoru. Všechny navázané listy k jednomu šlapadlu se potom zvedají v jeden moment společně. Poslední systém zvedá a stahuje listy zároveň. Tímto se otevírá větší prošlup a pohodlněji se provléká tkací jehla naplněná materiálem.

3.2.4. Vady tkanin

Hlavním podkladem pro kontrolu kvality je norma, která obsahuje názvy, popisy a příčiny vzniku vad. Podle příčiny vzniku je možné vady tkanin rozdělit na vady vznikající při přípravě materiálu ke tkaní, při nesprávném seřízení nebo nedokonalé funkci stroje. Nejčastější problémy jsou s pruhovitostí tkanin, která vzniká z nejrůznějších důvodů a je stále předmětem výzkumné činnosti. Postupem doby se zdokonalují kontrolní a zabezpečovací mechanismy tkacích strojů (Chrpová, 2006, s. 81).

Kontrola tkanin se skládá ze tří fází mezi základními operacemi. Kontrola před tkaním se provádí hned po zavedení osnovy do stroje, kdy se utká pár centimetrů, po kterých se vyváží přetržené nitě. Zkontroluje se návod osnovních nití a také se provede kontrola šířky návodu do paprsku, šířky hotové tkaniny a hustoty útku.

Dokončovací práce závisí na produkovaném druhu tkaniny. Po sejmutí tkaniny z tkacího stroje je třeba každou tkaninu zkontrolovat, odstranit vady a nečistoty, zvážít a připravit pro další zpracování. Výroba dané tkaniny závisí nejen na materiálu, ale také na výrobním předpisu, díky kterému se dodrží kvalita, ale také požadované vlastnosti tkaniny.

Výrobní program tkalcovny je technicky náročný, je různorodý a poměrně často se mění. Přitom je průběžná doba výrobního druhu tkaniny až několik týdnů. Proto se tkalcovna řadí mezi ekonomicky a organizačně nejsložitější textilní provozovny. Základním ukazatelem pro posouzení ekonomie tkaní jsou výrobní náklady na 1 m². Jejich hodnota předurčuje míru zisku při prodeji tkanin. Pro textilní podnik jsou důležité ještě další ukazatele, jako je návratnost investic, produktivita práce, spotřeba energie a jiné. Výrobce tkacích strojů musí zkoumat zájmy textilního průmyslu v různých ekonomických oblastech, aby vytvořil předpoklady odbytu svých strojů (Chrpová, 2006, s. 20).

3.2.5. Vzorování tkanin

První možností vzorování při tvorbě tkaniny je možnost použití barevného snování. To v praxi znamená použití různých barev osnovních nití. U tohoto způsobu vzorování je však nutné dbát na dodržení technických parametrů příze, aby při stejné zátěži nebyla při nižší pevnosti část osnovy příliš namáhána. Další věcí, na kterou je třeba při barevném snování myslet, je to, že celá délka osnovy zůstane stejně barevná a není snadné osnovu jen tak vyměnit. Proto je při barevném snování důležité promyslet, jak velký kus tkaniny bude tkán, a jak moc se bude zbylá nezatkaná osnova hodit.

Dalším ze způsobů vzorování tkaniny je vzorování za použití různých útků ve tkanině. Útky se od sebe mohou lišit jak barvou, tak například pevností, jemností či velikostí. Pro vzorování útkem se dají použít i efektní příze, jako je např. žinylka nebo i různé netradiční materiály. Pokud ke tkaní není použit stroj, ale je využito tkacího rámu, je možné do útku použít skoro cokoli, co se dá určitým způsobem tvarovat. Osobně jsem zkoušela do tkaniny použít igelitové pytlíky nebo například rozstříhaná trička, která jsou výhodná jak z finanční, tak ekologické stránky.

Základní vazby jsou nejjednodušší vazby, které se používají samostatně nebo se využívají pro tvorbu vazeb odvozených, které vznikají například zdvojováním v určitých bodech a směrech. Základními vazbami jsou plátno, kepr a atlas.

Plátnová vazba je nejjednodušší a nejhustěji provazující vazba. Střídu vazby tvoří dvě útkové a dvě osnovní nitě. Ve střídě se pravidelně střídá osnovní a útkový vazný bod. Husté provázání plátna zajišťuje velmi vysokou pevnost výsledné tkaniny. Velkou nevýhodou této vazby je to, že ve tkanině je velmi dobře vidět každá nepřesnost jak při použití materiálu, tak v případě vzniku chyby při výrobním procesu.

Keprová vazba tvoří ve vzniklé tkanině šikmé řádky směrem zleva doprava. Tyto šikmé řádky jsou označovány jako směr Z a zprava doleva je směr označován jako směr S. Stejně značení bylo již zmiňováno u směru zákrutu příze viz kapitola 3.2.1. Příze. Při hustší dostavě osnovy jsou řádky strmější a při hustší dostavě útku jsou mírnější. Dle toho, jestli převažují osnovní vazné body nebo vazné body útkové, rozlišujeme osnovní a útkový efekt. V případě osnovního efektu vyniká barva a struktura osnovy a u útkového efektu je tento jev obrácený. Nejmenší počet osnovních a útkových nití ve střídě má třívazný kepr.

Atlasová vazba je ze základních vazeb nejsložitější. Utváří na tkanině hladký celistvý povrch s mírným, jemným, nevýrazným řádkováním. Zmíněná vazba není tolik zaplněná a pevná jako například vazba plátnová. Je to vazba, u které jsou vazné body ve střídě pravidelně rozděleny, ale nesmí se navzájem dotýkat. Nejmenší počet osnovních a útkových nití ve střídě má pětivazný atlas.

4. Specifika věkové skupiny 15-16 let

Tato kapitola představuje z pohledu vývojové psychologie specifika cílové skupiny, pro kterou je určena praktická část práce.

Věkové rozpětí skupiny, v níž byla aplikována praktická část bakalářské práce, se pohybovala mezi 15-16 lety. Toto období vývoje obecně nazýváme jako pubertu (od 14 do 17 let) a ve zjednodušené formě jej lze charakterizovat jako přelom mezi dětstvím a dospíváním lidského jedince. Jedná se o jakýsi milník v životě člověka doprovázený výraznými fyziologickými a psychologickými změnami. Mimo jiné se jedná i o majoritní změny sociokulturního rázu, a sice z hlediska proměny prostředí (škola, prostředí vykonávání zájmových činností, atp.), které nadále významným způsobem formuje vnitřní vývoj dítěte a určuje směr, kterým se jeho život bude na následujících několik let ubírat (minimálně z hlediska studia a potenciálního profesního vývoje, též z hlediska tvorby sociálních kruhů).

4.1. Fyziologické a psychologické změny během puberty

Již na začátku období puberty se člověk setkává se zásadními tělesnými proměnami. Dochází k celkovému růstu a plnému pohlavnímu dozrání (a s tím samozřejmě i ke schopnosti reprodukce). Tyto změny jsou inicializovány hormonálními signály z mozku do pohlavních orgánů. Posléze dochází ke změnám kostí, svalů, kůže, vnitřních a pohlavních orgánů. V předpubertálním období zaznamenáváme mezi chlapcem a dívkou víceméně rozdíl jen v pohlavním rozmnožovacím ústrojí, po dokončení proměny pubertou způsobené jsou mezipohlavní rozdíly daleko více signifikantní. Ve stavbě těla mezi mladou ženou a mužem se rozdíly prohlubují, ať už jde o svalovou kompozici, funkci tělesných struktur a systémů, či druhotné pohlavní znaky.

Změny pudových tendencí a hledání vlastní identity vede v pubertě k silné emoční labilitě a výkyvům nálad. Naproti tomu se u dospívajícího jedince poprvé začínají projevat tendence směřující k abstraktnímu myšlení.

4.2. Pubescence versus adolescence

Pozorovaná skupina studentů se pohybuje přesně na pomezí dvou fází puberty, mezi pubescencí (respektive její druhou „podfází“, tzv. fází vlastní puberty) a adolescencí. Tato dvě mezidobí jsou charakterizována následovně:

Vzhledem k povaze bakalářské práce je podstatná charakteristika zejména druhé pubertální fáze pubescence, která nastupuje po dokončení prepuberty a je ukončena v momentě, kdy jedinec dosahuje reprodukční schopnosti. Vymezit ji můžeme věkem mezi 13 a 15 lety života. Dívky zažívají první a velmi nepravidelné menstruační cykly a skutečná plodnost se tak dostavuje většinou až po roce či dvou od proběhnutí prvního cyklu. Reprodukční schopnost chlapců v tomto období života je na tom velmi podobně. Plodnost se dostavuje až později po vývinu hlavních sekundárních pohlavních znaků.

Období adolescence začíná přibližně v 15 letech a končí asi ve 22. Jedinec by měl postupně dosáhnout plné reprodukční zralosti a co je ještě podstatnější – ze sociálního aspektu dochází k zásadní změně prostředí – ze základní školy na středoškolskou instituci, potažmo pak na vysokou školu. Navazují se první erotické vztahy a jedinec zásadně přehodnocuje dosavadní sebepojetí. Tzv. mladiství, dorostenci, či teenageři, jak se adolescentům též přezdívá, se v průběhu fyziologických změn popisované fáze dostávají do tělesné disharmonie: dolní a horní končetiny rostou na začátku vývoje rychleji než zbylé části těla, což způsobuje dojem nevyváženosti a neohrabanosti, skoro jako by si dítě nevědělo se svou vlastní tělesnou stavbou rady.

Po stránce vnitřního rozvoje dochází k hlubšímu uvědomování sebe sama a formování identity jedince. Jedná se o jakýsi most mezi dětstvím a dospělostí. Je to nejdynamičtější komplexní proměna v životě jedince, která modifikuje všechny složky osobnosti. Člověk hledá svou vlastní osobní i sociální identitu. Klade si otázky typu „Kdo jsem a kam patřím?“. Hledá na ně odpovědi, je často emočně labilní, což je způsobeno činností hormonálního systému pohlavních žláz. Puberta je důležitým biologickým mezníkem. Je to období nové kvality sebeuvědomování, kdy si jedinec všímá více toho, jak myslí, jak prožívá, komunikuje. Důležité události, pocity a zkušenosti z tohoto období obvykle již nikdy nezapomene a nese si je v mysli a pocitech po celý život. Důležitá je vlastní adolescentní zkušenost. Z adolescenta se stává dospělý v okamžiku, kdy přestává být centrem vlastního zájmu a obrací se ve svých aktivitách k druhým, kdy již nepotřebuje péči, ale sám má potřebu se o někoho starat. Zakládá rodinu

a chce být užitečný ve své profesi. Klade si nárok na autorství vlastního života (Žaloudíková, 2013).

Adolescence je někdy charakterizovaná jako nevyhnutelný a dramatický střet protikladných tendencí v člověku. V současné době sledujeme snahu o odpoutávání od rodičů a nezávislost v rozhodování, ale prodloužené závislosti na rodičích v oblasti sociální. Tělesná atraktivita má u dospívajících svou sociální hodnotu. Dívky jsou více nespokojené se svým zevnějškem, neboť je více kladen důraz na jejich tělesnou přitažlivost. Dříve dospívající chlapec s fyzickou silou má vysoký sociální status a prestiž ve skupině. V pubertě změna tělového schématu v důsledku dospívání vede ke ztrátě jistoty a hledání a přijetí sebe sama (Žaloudíková, 2013).

Z hlediska kognitivních procesů je adolescence obdobím utváření formálních operací v myšlení. Přibližně od 12. roku se rozvíjí abstraktní myšlení, schopnost konceptualizace a zobecňování symbolů verbálních i neverbálních, operace s abstraktními pojmy, kombinační schopnosti, hledání alternativních cest k řešení problému (divergentní myšlení), hypotetické myšlení. Paměť se mění, zvyšuje se kvantita informací uložených v dlouhodobé paměti, zvyšuje se kapacita pro zpracování informací. Rozvíjí se paměť logická, jež využívá vztahů mezi pojmy. Paměť mechanická však přetrvává a je používána po celý život. Pozornost je záměrná, plánovitější, systematictější v důsledku vyšší úrovně myšlenkových procesů. Zároveň je ale v důsledku vlivu hormonálních funkcí dočasně narušena. Schopnost koncentrace osciluje. Projevuje se to nesoustředěností v učení, střídáním zájmů, emoční labilitou. Adolescentní období je typické vysokou intelektuální aktivitou, ukončuje se rozvoj intelektuálních schopností, rozvíjí se logicko-deduktivní myšlení. Funkce smyslových orgánů dosahují vrcholu. Myšlení je flexibilnější a komplexnější. Do popředí obrazotvornosti vstupují erotické představy, denní snění a bohatá fantazie a tvořivost. Aplikuje logické operace nezávisle na obsahu soudů. Je schopen sledovat formu myšlenkového úsudku a odhlédnout od konkrétního obsahu. Myslí o myšlení (metakognice). Formálně abstraktní způsob myšlení ovlivňuje postoj dospívajícího k celému světu – srovnává, kritizuje, používá kritické myšlení, nachází nový způsob morálního hodnocení založeného na vlastních zvnitřněných pravidlech a normách, je empatický, pohlíží na sebe. Zaměřuje se na své sebehodnocení (Žaloudíková, 2013).

4.3. Socializace na pomezí pubescence a adolescence

Společnost ovlivňuje významně život dítěte. Rozvíjí takové vlastnosti a kompetence, které považuje za důležité a naopak potlačuje ty, které jsou z jejího hlediska nežádoucí. Jedinec

ovšem není jen pasivním objektem, ale aktivním činitelem této interakce. Dítě je od počátku života ovlivňováno různými sociálními skupinami, k nimž náleží. Působení každé z nich je něčím specifické. V dětském věku je to na prvním místě rodina jako primární skupina ovlivňující jedince po celý jeho život. Dále také škola, školní třída, spolužáci, vrstevnická skupina. Dítě si ve skupině osvojuje normy a pravidla chování, učí se přijímat určité role, jejichž obsah, vymezený požadovaným chováním, musí pochopit, a podle těchto požadavků se chovat. Musí se naučit regulovat svoje projevy a osvojit si určité žádoucí návyky. Důležitou součástí socializačního vývoje je přejímání rolí. Sociální role modifikují psychický vývoj svého nositele. Každá role podporuje rozvoj určitých vlastností, schopností a dovedností. Různé role jako např. role dítěte, sourozence, kamaráda, žáka, spolužáka atd. jsou nějakým způsobem vždy integrovány v sebepojetí jedince. Každá role má pro člověka určitý význam, je nějak hodnocena. Role školáka je první významnou institucionální rolí, dítě se stává členem společenské instituce, která na něj klade určité požadavky a vyžaduje jejich plnění. Škola umožňuje dítěti postupnou integraci do společnosti (Žaloudíková, 2013).

5. Zaměření výtvarných oborů v kurikulárních dokumentech

5.1. Výtvarný obor v RVP pro Gymnázia

Svým obsahem a cíli navazuje Výtvarný obor na Výtvarnou výchovu v základním vzdělávání. Výtvarný obor vede žáky k tomu, aby si cíleně uvědomovali využití vizuálně obrazových prostředků. Pracuje s designem, vzhledem krajiny, stylem oblečení, filmem, a dalšími vizuálně obraznými znakovými systémy. Ty se tak stávají neodmyslitelným nástrojem pro poznávání a prožívání lidské existence. Vizuálně obrazné znakové systémy zahrnují jak znakové systémy různých období a stylů výtvarného umění, tak i ostatní produkty vizuální kultury. To, jak pojmáme vizuálně obrazové znaky, je ve své podstatě pojetí tvořivé. Vyplyvá z porovnání dosavadních a aktuálních zkušeností a předpokládá, že v experimentální fázi těchto znaků je ověříme poznáváním a komunikací. Výtvarný obor přistupuje k celému uměleckému procesu jako k celku od tvorby až po interpretaci. Vzdělávací obsah tohoto oboru je členěn do dvou základních okruhů.

Prvním okruhem jsou obrazové znakové systémy, které umožňují vytvářet subjektivně založené postoje k obsahu obrazové komunikace. Při tvorbě využívá vizuálně obrazná vyjádření, která jsou vlastní tvorbou, uměleckou nebo tvorbou běžně uplatňovanou v komunikaci. Mohou jimi být i dostupné technologické prostředky jako například fotografie, video a film. Obrazové

znakové systémy umožňují žákovi určit své místo ve světě a pochopit oblast účinku vizuální kultury.

Druhým okruhem jsou Znakové systémy výtvarného umění, které žákovi umožní osobní účast a aktivní vstupování do výtvarného procesu. Pomocí reflexe vlastních prožitků, postojů a zkušeností, které získá pomocí nezávazného přístupu k uměleckým vizuálně obrazným prostředkům. Na tomto základě si žák vytváří přehled o výtvarných vyjádřeních jednotlivých směrů, zejména od konce 19. století do současnosti.

Vzdělávací obsah je realizován prostřednictvím tvůrčích činností, v jejichž očekávaných výstupech se propojují hlediska tvorby, recepce a interpretace tak, aby se dále rozvíjela smyslová citlivost, uplatňovala žákova subjektivita a ověřovaly se komunikační účinky vizuálně obrazného vyjádření. Při těchto tvůrčích činnostech se pracuje jak se znaky s ustáleným významem, tak se znaky, jejichž význam se vytváří a proměňuje.

Výtvarný obor pracuje společně s dalšími obory, které rozvíjejí estetické cítění a obraznost dalšími prostředky (hudba, literatura, dramatické obory aj.). Vzdelávání v této oblasti kromě hlubšího poznání výtvarného, hudebního a dalších druhů umění vede žáka k reflektování uměleckého procesu v jeho celistvosti a uměleckých oborů v jejich vzájemných vazbách a přesazích. Takto pojmávané vzdělávání je rozvíjeno tématem Umělecká tvorba a komunikace. Toto téma umožňuje žákovi pochopit základní princip umělecké tvorby a prohloubí jeho schopnost reflexe umění a kultury jako celku. Téma Umělecká tvorba a komunikace je povinným vzdělávacím obsahem a musí být do ŠVP zařazeno tak, aby každý žák dostal možnost se s ním seznámit. (RVP, © 2007)

5.2. Výtvarný obor v RVP pro obor vzdělání – Textilní a oděvní výroba

Cílem obsahového okruhu textilní materiály a textilie je poskytnout žákům ucelený přehled o zpracovávaných textilních materiálech a vyráběných textiliích. Žáci získávají znalosti o textilních materiálech, jejich vlastnostech a učí se je rozpoznat. Tematické celky, kterých se tato práce týká jsou určeny pro přípravu v konkrétních zaměřeních odvozených od jednotlivých oblastí výroby textilií. Ve školním vzdělávacím programu je žádoucí výsledky vzdělávání a učivo rozšířit a prohloubit na úroveň profesní specializace v konkrétním zaměření.

Očekávané výsledky dle RVP

Příze, nitě

- vysvětlí princip tvorby příze, nitě, popíše postup při výrobě příze, nitě;
- čte s porozuměním značení jednoduchých a skaných nití, stanovuje výsledné délkové hmotnosti nití;
- vysvětlí číslování přízí a nití, používá číslování přízí a nití;
- rozpoznává různé tvary návínů přízí a nití, chyby v návínech a uvede příčiny vzniku chyb;
- uvede příklady zušlechťování nití a přízí;

(RVP, © 2009)

Tkaniny

- vysvětlí princip tvorby tkaniny, popíše postup při výrobě tkaniny, tkaninu charakterizuje (plošná hmotnost, dostava osnovy a útku, střída vazby);
- zakreslí základní tkalcovské vazby do technické vzornice;
- rozpoznává chyby ve tkaninách a určuje příčiny jejich vzniku;

(RVP, © 2009)

6. Výukové metody využité v práci

Metodické listy využívají kombinaci některých prvků z níže zmíněných metod výuky.

Výtvarné řady a projekty strukturují delší úsek učiva a dávají výuce logiku a řád. Zatímco námět, výtvarný problém a výtvarná technika strukturují každou hodinu výtvarné výchovy, řady a projekty uplatňují koncepční otázky v delším úseku – během týdnů a měsíců.

- Výtvarné řady jsou krátké a srozumitelné útvary, které se skládají z několika na sebe navazujících kroků. Tato následnost má lineární charakter.
- Netrvají dlouho a udrží pozornost i méně zaujatých žáků,
- tematika může vycházet z jejich zájmů a výuka je více zaujme,
- vyhovují omezené časové dotaci – spojují hodiny výtvarné výchovy tématem,
- pedagogové mají možnost rozpracovávat téma do šířky i hloubky během jiných aktivit – vycházky, návštěvy muzeí, čtení, vyprávění aj. (Roeselová, 2003, s.24).

Metodická řada – logicky navazuje jednotlivými kroky, které vyplývají jeden z druhého, až po vyvrcholení práce – cesta (Roeselová, 2003, s.25).

Výtvarné projekty jsou členité zřetězené celky, které se skládají z několika řad výtvarných prací. Vícepohledové téma je rozvedeno z různých stran. Výtvarné projekty jsou mnohostranné

- bohatě rozpracovávají téma, využívají příbuzné námětové odbočky, volně rozvíjejí obsahové asociace a paralely,
- rozvíjejí různé položky učebních osnov – studijní kresbu či modelování, malbu z představy, výtvarné etudy, paralely, s uměleckým dílem a jiné,
- využívají nejrůznější výtvarné postupy a kresby, malby, grafiky, modelování aj. (Roeselová, 2003, s.28).

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část se skládá ze tří kapitol ve kterých definuje cíle realizace dále představuje a popisuje metodické listy, jejich realizaci a tu také reflektuje.

7. Praktická část

Bakalářská práce je zaměřena na tvorbu metodických listů pro ruční tkaní.

V bakalářské práci jsem se zaměřila na tkaní z několika důvodů. Nejen proto, že jsem předtím studovala textilní obor, ale především proto, že mě tento obor textilní výroby nejvíce zaujal. Ruční tkaní na rámu je technika, která je z pohledu realizace méně náročná, žáci budou mít dostatek času na pochopení a zároveň u ní nebudou muset tolik přemýšlet, protože je to činnost z části automatická. Myslím, že v dnešní době žáci již moc neznají klasickou ruční práci a o mnoha textilních směrech nikdy neslyšeli. Těmito metodickými listy bych zároveň chtěla docílit toho, aby si žáci uvědomili, že za vším je určitá přidaná hodnota lidské práce, a ne vždy byly tyto práce automatizované a prováděny stroji. Dalším faktem je také to, že věci, které denně používají, musel někdo vyrobit a někdo nad nimi musel strávit spoustu času. Doufám, že tímto zároveň získají větší nadhled a úctu k lidem v jakémkoli oboru. Textilní výroba má v naší zemi dlouholetou tradici a konkrétně Liberec je díky své historii průmyslového města proslulý nejen pro výrobu textilu, ale i pro další manuální práce. Metodické listy vznikly hlavně jako myšlenka, jak tyto tradice předat dnešním generacím a zároveň je nenásilným způsobem nasměrovat k ručním pracím.

Metodické listy vznikly celkem čtyři. Každý se zaměřuje na určitou část tkaní – příprava rámu, příprava osnovy, vlastní tkaní a sejmutí práce z rámu. Metodické listy se dají použít každý zvlášť, ale zároveň jako celek například pro projektovou výuku, nebo jako rozfázovaná práce na několik týdnů v hodinách výtvarné výchovy. V rámci těchto čtyř metodických listů je možné žákům přiblížit techniku tkaní tak, aby pochopili základní princip tkaní. Při tvorbě listů mi šlo především o to, vytvořit základ, na kterém by se případně mohlo v technice tkaní dále stavět.

7.1. Příprava rámu

U přípravy rámu je nejdůležitější částí příprava. Konkrétně je potřeba si dobře promyslet, co přesně budeme chtít tkát, protože každý tkalcovský stav má specifický systém obsluhy, a ne na každém stavu se dá utkat tkanina pro dané využití.

Dalším bodem, který je třeba při přípravě rámu promyslet je časová náročnost, tj. jak často budeme rám užívat. Jestli budeme rám užívat pravidelně nebo jen narázově. V dnešní době se na trhu pohybuje velké množství stavů, které jsou uzpůsobeny pro tkaní v domácích podmínkách. V České republice je možné zakoupit i velké množství stavů od zahraničních výrobců, kteří tu mají velké zastoupení. Toto ovšem není úplně levná varianta. Pokud chceme tkalcovské stavy (tkací rámy) plošně pro výuku například třiceti žáků najednou, z finančního i vzdělávacího hlediska nás vyjde lépe s žáky tyto stavy vyrobit vlastní.

První metodický list se zaměřuje na výrobu rámu pro tkaní. Jedním z cílů tohoto metodického listu je to, aby si žáci uvědomili, že i takováto věc, kterou by si nejradši jen tak koupili v obchodě, se musí určitým způsobem vyrobit a zároveň si sami vyzkouší práci s klasickými pracovními nástroji, jako jsou pilka, kladívko a šroubovák. V případě, že není čas na to s žáky rámy vyrobit, dají se nakoupit rámy hotové, do kterých jen například natlučeme hřebíčky, nebo se dají koupit přímo tkací rámy. Samotný nákup je ale už finančně náročnější záležitostí.

Velikost rámu je individuální. V metodickém listu je doporučená, odzkoušená velikost, která se dá aplikovat i v učebně, která není přizpůsobená pro výtvarnou výchovu. Žáci tedy mohou tkát pohodlně přímo v lavici a nejsou nijak omezeni prostorovou náročností rámu. U tohoto listu je velká možnost variability a bude na každém vyučujícím, v jakém měřítku se rozhodne jej využít s žáky. Předpokládá se, že škola je vybavená dílnou se základním náradím, ve které si žáci budou moci rámy vyrobit.

Samotná výroba rámu je velmi jednoduchá. Rám budeme vyrábět z několika běžně dostupných polotovarů – dřevěných latěk, vrutů a hřebíků. V první fázi si žáci rozměří a označí potřebné rozměry na latky, které poté nařezou a otřepy začistí pilníkem či rašplí, aby nedošlo k poranění při manipulaci. Připravené strany rámu poté k sobě sešroubují vruty (dle použitého druhu dřeva je vhodné latky nejprve předvrtat, aby nedošlo k popraskání). Následně si rozměří a zakreslí osu s roztečí hřebíků, do které je následně zatlučou. Zde je potřeba, aby byly hřebíky zatlučeny stejnoměrně a náhodně nevyčnívaly. Mohlo by dojít nejen k úrazu, ale zároveň by se s rámy špatně pracovalo. Tyto hřebíky plní funkci kolíčků, viz další metodický list.

7.2. Příprava osnovy

U přípravy osnovy pro tkaní na rámu je důležité mít už dopředu promyšlené, jaký útek budeme do osnovy zatkávat. Osnova je základ tkaniny, a proto musí být vždy pevně vypnutá. Materiál použitý na osnovu musí být pevný a neměl by být pružný. Můžeme použít např. nastříhané pruhy ze starších textilních výrobků (trička, povlečení apod.). Osnova by měla být vytvořena ze tkaných starších textilních výrobků (např. povlečení). Tkaniny by měly být použity právě pro svou pevnost, protože pleteniny mají při nastříhání stáčivý efekt a jsou pružné. Tyto jevy nejsou pro vypínání osnovy žádoucí. Tkanina pak nemá požadovanou pevnost, kterou u osnovy očekáváme a pro práci je tudíž nevhodná.

Do připravené osnovy bychom měli dospodu zavést například kousek kartonu nebo tenčí lištu tak, aby se vznikající tkanina nepřirazila až k rámu a vznikl prostor mezi tkaninou a rámem, který je třeba využít při snímání výsledné tkaniny z rámu. Pro přiřázení útku používáme buď prsty, nebo můžeme použít řídký hřeben, který má velké rozestupy mezi zuby.

Druhý list již pracuje s připravenými částmi z prvního listu, kdy žáci dovytvářejí kolíčky pro úchyt osnovy a navazují osnovu. U tohoto listu je již možné pokračovat s navazováním v běžné vyučovací třídě.

7.3. Příprava útku

Do útku můžeme použít různé materiály. Je možné použít obyčejné nebo efektní příze, ale také je možné experimentovat. Při tkaní různých nástěnných kobereců můžeme vzorovat pomocí různých tlouštěk nití nebo efektními přízemi. Při tkaní jsem v minulosti používala i pomocné okraje, které vznikají po sundání tkaniny z tkacího stroje, a které vypadají velmi

efektivně, protože jsou huňaté a hodně „chundelaté“. Další variantou, se kterou jsem se již setkala, je zatkávání igelitových pytlů. Je to metoda netradiční a také ne úplně použitelná na tkaniny, které bychom chtěli použít v interiéru. Igelitové pytle nelze použít jako například potah na polštář, ale spíše je lze použít jako třeba nástěnný obraz. Igelitové pytle se mohou ve tkanině nafouknout nebo naopak například roztavit žehličkou. Výsledek je velmi efektní a pro experimentování velmi nenáročný. Dalším z netradičních materiálů mohou být přírodní vlákna. Můžeme zatkávat lýkové provázky, sisalová vlákna či jiné přírodní materiály. Ve své podstatě se k zatkání dá použít jakýkoli materiál, pokud je dostatečně ohebný.

Výhodou tkaní na rámu je, že si při práci s tkaninou můžeme dovolit spoustu věcí, které nám tkací stroje neumožní, jelikož mají pevně stanovené parametry. Na druhou stranu je práce na rámu o to pracnější.

S metodickými listy se dá pracovat i dále. Pokud by třeba škola neměla dostatečné finanční možnosti nebo jen chtěla vést studenty k ekologické zodpovědnosti, je zde možnost vytvořit si například vlastní textilní nitě pro tkaní, tak jak to bylo vytvářeno pro realizaci této bakalářské práce. Na tyto nitě se používají stará trika, která by jinak byla určena k vyhození. Tímto vzniká možnost, jak je zrecyklovat a zároveň snížit náklady na tkaní například ve větších skupinách. Trika, ze kterých se tyto nitě vyrábějí, by měla být ušita z úpletu, protože když nitě nastříháme, díky stáčivosti pletenin se okraje stočí k sobě a vznikne nám kompaktní nit. Z každého trika je nejprve odstříhnut spodní okraj, který je pro naše potřeby příliš tlustý a pro tkaní se nehodí. Následně se začíná stříhat pruh široký 10–15 mm po obvodu trika ve tvaru spirály až do podpažních švů. Tímto nám efektivně vznikne dlouhý pruh, který není potřeba nijak napojovat.

7.4. Použité vazby a jejich specifikace

Třetí metodický list se zaměřuje již na vlastní tkaní, kdy jsou žákům vysvětleny základní principy a vazby u tkanin. Žáci si sami zvolí barvu, kterou budou tkaninu vytvářet nebo různé barevné kombinace a zároveň vazbu, kterou budou tkaninu vytvářet.

Pro tkaní s žáky, kteří nikdy předem nepřišli do styku s tkaninou, jsem zvolila základní a nejjednodušší vazbu - plátno. Operativně jsem pak mezi žáky procházela, a pokud někdo již v klidu zvládal plátnovou vazbu, tak jsme přešli na vazbu keprovou, která je složitější, ale zase v čisté tkanině bez barevného vzorování zajímavější. Je to sice vazba pro první setkání s tkaním trochu náročnější, ale mnoho žáků si s ní skvěle poradilo.

Při vlastním tkaní je zapotřebí dávat pozor nejen na to jak moc přirážíme osnovu k rámu, protože to je jedna z možností, jak ovlivnit hustotu tkaniny, ale také na to, jak moc utahujeme útek. Pokud ještě ke všemu do útku používáme pleteninu, způsobí vyšší pružnost. Proto je dobré, si vznikající tkaninu vyvazovat. Krajiní osnovní nitě vyvazujeme k rámu. Je třeba vyvazovat například po pěti centimetrech, ale pokaždé jinou osnovní nit, aby nevznikalo podélné pruhování.

7.5. Začistění hotové tkaniny

Poslední metodický list pracuje již s hotovou tkaninou a jejím snímáním z rámu. Žákům je vysvětleno, jak tkaninu sejmut, a jaké jsou další možnosti úprav tkanin nebo jejich možná adjustace.

Již při natahování osnovy jsme si vytvořili prostor pro snímání tkaniny z rámu. Pomocí nůžek odstříháme pokaždé dvě nitě vedle sebe a svážeme je pevným uzlem. Jedinou věcí, na kterou si musíme dávat pozor je to, abychom první uzel neutáhli moc a nedošlo tak k deformaci zbylé, již hotové tkaniny. Když máme celou tkaninu takto sejmutou z rámu, tak se můžeme rozhodnout, jestli budeme chtít zbytky osnovních nití ostříhat nebo je ponecháme, jako třásně. Případně k nim ještě třásně přidáme.

Možností, jak dále pracovat s hotovými tkaninami, je mnoho. Pokud se rozhodneme tkát nějaký výrobek přímo, tak k tomu rovnou uzpůsobíme systém výroby (velikost, materiál, tvar). Pokud nevíme nebo tkáme s žáky, můžeme v závěru všechny hotové tkaniny sešít a vytvořit z nich jeden velký gobelín nebo naopak můžeme utkat například dva malé čtverce a z nich vytvořit malý polštář. Vše záleží pouze na kreativitě žáků a učitele.

8. Realizace výuky dle metodických listů

8.1. Hlavní cíle realizace

- 1) Vytvořit listy tak, aby každý žák zvládl utkat vzorek tkaniny.
- 2) Pochopit základní princip plátnové vazby a pokud možno také vazby keprové, i přes to, že se žák s tkaním nikdy nesetkal.
- 3) Přiblížit žákům tkaní na rámu tak, aby žáky práce s tkaninou zaujala a bavila.

8.2. První metodický list – Příprava rámu

Tkaní na rámu

Příprava rámu

Anotace

Metodický list převádí ruční tkaní o praktické výuky. Účastníkovi je vysvětlen princip tvorby rámu a přípravy pro tkaní.

Klíčová slova

Tkaní, tkaní na rámu, ruční tkaní, plátnová vazba, keprová vazba.

Edukační cíl

- Vytvořit tkací rám
- Aplikovat správné měření, a schopnost práce s materiálem
- Pracovat s náradím a správně ho užívat

Cílová skupina

1. – 2. ročník SOŠ

Časový rozsah

90 min/2 vyuč. hodiny

Pomůcky

Laťka dlouhá 2,40 m o průměru 13x19mm

Vruty nebo hřebíky, malé hřebíčky

Výukové metody

Pracovní činnost, výtvarná činnost

Očekávané výstupy RVP

vysvětlí princip tvorby tkaniny

popíše postup při výrobě tkaniny

tkaninu charakterizuje (plošná hmotnost, dostava osnovy a útku, střída vazby)

zakreslí základní tkalcovské vazby do technické vzornice

Vzdělávací obsah, vzdělávací obor

Textilní materiály a textilie / Tkaní

Klíčové kompetence

Kompetence k učení

- sledovat a hodnotit pokrok při vytváření textilie
- mít pozitivní vztah k učení a vzdělávání (zkoušení nových věcí)

Kompetence k řešení problémů

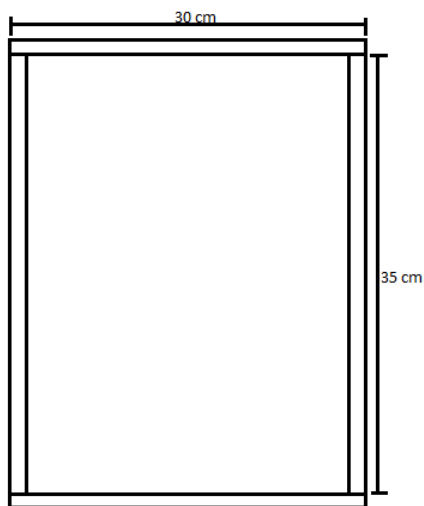
- porozumět zadání úkolu
- získat informace potřebné k řešení problému
- volit prostředky a způsoby (pomůcky, metody a techniky) vhodné pro zadání

Motivace

Tkaní na rámu je jedna z původních technik výroby textilií. U tkaní na rámu jsme ovlivněni velikostí rámu. Výsledná textilie je velká pouze tak, jak to dovolí rám, hotovou textilií nelze na rámu posouvat. Pro naše potřeby si vyrobíme tak velký rám, aby velikost výsledné textilie odpovídala zhruba velikosti papíru A4.

SCÉNÁŘ

Z dlouhé laťky si uřízneme čtyři kratší. Dvě o délce 35cm a dvě o délce 30cm. Pomocí pilníku začistíme okraje tak, aby se laťky neštípaly. Laťky sešroubujeme k sobě tak, aby kratší laťky překrývaly ty delší a ty jim tak tvořily oporu.

Obr. 02

Na kratších laťkách si odměříme z každé strany 5 cm a poté si naměříme místa pro hřebíčky po celé délce ve vzdálenosti 1 cm od sebe. Pokud máme štípající se materiál je lepší si malým vrtákem dírky pro hřebíčky předvrtat.

Reflexe

Hodnotíme přesnost a pravidelnost vytvořených rámu (pokud je vzniklý rám extrémně křivý není možné s ním dále pracovat), samostatnost žáků a postoj k zadanému tématu.

Doporučená literatura

PROŠKOVÁ, Iva, 2010. *Tkaní na rámu*. Praha: Grada, Výtvarný kurz. ISBN 978-80-247-2274-0.

8.3. Druhý metodický list – Příprava osnovy

Tkaní na rámu

Příprava osnovy

Anotace

Metodický list převádí ruční tkaní do praktické výuky. Účastníkovi je vysvětlen princip navádění osnovy na rám, její upevnění a vypnutí.

Klíčová slova

Tkaní, tkaní na rámu, ruční tkaní, plátnová vazba, keprová vazba.

Edukační cíl

- Vysvětlit základní princip navádění osnovy
- Zvládnout navést osnovu na rám

Cílová skupina

1. - 2. ročník SOŠ

Časový rozsah

90 min/2 vyuč. hodiny

Pomůcky

Tkací rám, hřebíčky, pevná příze na osnovu

Výukové metody

Pracovní činnost, výtvarná činnost

Očekávané výstupy RVP

vysvětlí princip tvorby tkaniny

popíše postup při výrobě tkaniny

tkaninu charakterizuje (plošná hmotnost, dostava osnovy a útku, střída vazby)

zakreslí základní tkalcovské vazby do technické vzornice

Vzdělávací obsah, vzdělávací obor

Textilní materiály a textilie / Tkaní

Klíčové kompetence

Kompetence k učení

- sledovat a hodnotit pokrok při vytváření textilie
- mít pozitivní vztah k učení a vzdělávání (zkoušení nových věcí)

Kompetence k řešení problémů

- porozumět zadání úkolu
- získat informace potřebné k řešení problému
- volit prostředky a způsoby (pomůcky, metody a techniky) vhodné pro zadání

Motivace

Otázky:

Co je to tkanina?

Kde se s tkaninou můžeme setkat? - Tkaniny se vyskytují všude okolo nás každý z nás má v tuto chvíli na sobě něco, co je utkané – například rifle jsou utkané keprovou vazbou, poznáme to podle diagonál, které jsou okem viditelné. Ruční tkaní na rámu je jedna z původních technik tkaní. Dají se tak tkát koberce jako třeba v indiánských kulturách kelimy. Umělci používají velké rámy pro tkaní nástěnných koberců zvaných gobelíny.

SCÉNÁŘ

Do předvrtaných nebo naznačených bodů (dírek) natukáme hřebíčky tak, aby pevně držely v rámu. Poté uvážeme přízi na první hřebíček a natahujeme vždy mezi dva protilehlé hřebíčky a hodně vypínáme. Můžeme navazovat buď tak, že vždy natáhneme dva protilehlé hřebíčky, zavážeme a odstříháme, nebo pomocí obmotávání použijeme jeden celistvý kus příze.

Reflexe

Hodnotíme přesnost a pravidelnost natlučených hřebíčků, samostatnost žáků a postoj k zadanému tématu a snahu o preciznost. Hodnotíme a dohlížíme na vypínání osnovy a její následnou pevnost.

Doporučená literatura

PROŠKOVÁ, Iva, 2010. *Tkaní na rámu*. Praha: Grada, Výtvarný kurz. ISBN 978-80-247-2274-0.

8.4. Třetí metodický list – Vlastní tkaní

Tkaní na rámu

Vlastní tkaní

Anotace

Metodický list převádí ruční tkaní o praktické výuky. Účastníkovi je vysvětlen princip tkaní základních vazeb (konkrétně plátnové a keprové vazby).

Klíčová slova

Tkaní, tkaní na rámu, ruční tkaní, plátnová vazba, keprová vazba.

Edukační cíl

- Vysvětlit základní principy tkaní (provázání, technická vzornice)
- Zvládnout základní provázání.
- Vytvořit návrh tkaniny a ten pak zrealizovat

Cílová skupina

1. – 2. ročník SOŠ

Časový rozsah

90 min/2 vyuč. hodiny

Pomůcky

Tkací rám, příze, hřeben, proužek kartonu

Výukové metody

Pracovní činnost, výtvarná činnost

Očekávané výstupy RVP

vysvětlí princip tvorby tkaniny

popíše postup při výrobě tkaniny

tkaninu charakterizuje (plošná hmotnost, dostava osnovy a útku, střída vazby)

zakreslí základní tkalcovské vazby do technické vzornice

Vzdělávací obsah, vzdělávací obor

Textilní materiály a textilie / Tkaní

Klíčové kompetence

Kompetence k učení

- sledovat a hodnotit pokrok při vytváření textilie
- mít pozitivní vztah k učení a vzdělávání (zkoušení nových věcí)

Kompetence k řešení problémů

- porozumět zadání úkolu
- získat informace potřebné k řešení problému
- volit prostředky a způsoby (pomůcky, metody a techniky) vhodné pro zadání

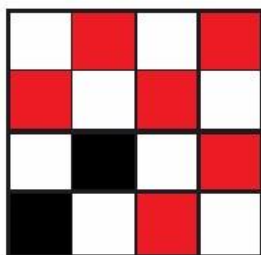
Motivace

Při tkaní na rámu je každá výsledná tkanina originál. Proto je na každém z vás jaké použijete barvy a vazby. Někdo může použít jednu barvu a střídat jen vazby a někomu se naopak bude líbit, když tkanina zůstane v jedné vazbě a střídat se budou barevné proužky. Záleží to jen na vás a fantazii se v tomto směru meze nekladou.

SCÉNÁŘ

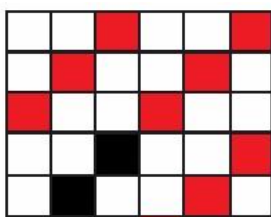
V předchozích hodinách jsme si připravili rámy a natáhli osnovu. Přicházíme tedy k vlastnímu tkaní. Nejprve si do spodní části rámu upevníme proužek pevného papíru tak, že no střídavě navlékneme za každou druhou osnovní nit. Tento proužek nám dobře poslouží pro následné snímání tkaniny z rámu.

Pro vlastní tkaní používáme plátňovou a keprovou vazbu, které střídáme podle svého uvážení.

Plátňová vazba – Při tkaní plátňové vazby provlékáme útek střídavě ve dvou řádcích za každou první a za každou druhou nití.

Obr. 03

Při tkaní keprové vazby provlékáme útek ve třech řádcích

- 1) Za 1. Nití - 2 vynecháváme
- 2) Za 2. Nití – 1 a 3 vynecháváme
- 3) Za 3. Nití – vynecháváme první 2

Obr. 04

Reflexe

Hodnotíme provedení tkaniny (pevnost a přesnost vazby, stahování tkaniny, snahu o složitější vazby). Bereme v potaz, že každý má jiné barevné vnímání a jiný cit pro detail.

Doporučená literatura

PROŠKOVÁ, Iva, 2010. *Tkaní na rámu*. Praha: Grada, Výtvarný kurz. ISBN 978-80-247-2274-0.

8.5. Čtvrtý metodický list – Sejmутí práce z rámu

Tkaní na rámu

Sejmутí práce z rámu

Anotace

Metodický list převádí ruční tkaní o praktické výuky. Účastníkovi je vysvětlen princip snímání tkaniny z rámu a její adjustace.

Klíčová slova

Tkaní, tkaní na rámu, ruční tkaní, plátňová vazba, keprová vazba.

Edukační cíl

- Vysvětlit princip snímání tkaniny z rámu
- Řádně tkaninu zakončit
- Vhodně tkaninu upravit pro prezentaci

Cílová skupina

1. – 2. ročník SOŠ

Časový rozsah

45 min/1 vyuč. hodina

Pomůcky

Tkací rám, nůžky

Výukové metody

Pracovní činnost, výtvarná činnost

Očekávané výstupy RVP

vysvětlí princip tvorby tkaniny

popíše postup při výrobě tkaniny

tkaninu charakterizuje (plošná hmotnost, dostava osnovy a útku, střída vazby)

zakreslí základní tkalcovské vazby do technické vzornice

Vzdělávací obsah, vzdělávací obor

Textilní materiály a textilie / Tkaní

Klíčové kompetence

Kompetence k učení

- sledovat a hodnotit pokrok při vytváření textilie
- mít pozitivní vztah k učení a vzdělávání (zkoušení nových věcí)

Kompetence k řešení problémů

- porozumět zadání úkolu
- získat informace potřebné k řešení problému
- volit prostředky a způsoby (pomůcky, metody a techniky) vhodné pro zadání

Motivace

Práce, kterou jsme v předchozích hodinách vyrobili, nyní sejmeme z rámu a zakončíme. Na konci hodiny si společně na lavice rozložíme práce a společně zhodnotíme, jak se nám pracovalo, co nám šlo a co ne....

SCÉNÁŘ

Připravíme si rám s již utkanou tkaninou. Ze spodní části vytáhneme papír, díky kterému se nám vytvořil manipulační prostor. Postupně odstřiháváme a zavazujeme vždy dvě osnovní nitě k sobě. Pokud bychom chtěli mít na konci tkaniny třásně uvazujeme na dvou nitích dohromady tzv. babský uzel (vezmeme obě nitě najednou, přehodíme a provlékneme) a uzel dotáhneme až ke tkanině.

Reflexe

Hodnotíme styl zakončení tkaniny, jak precizně je tkanina zavázána, kolik času žák věnoval začišťování a upravování tkaniny.

Doporučená literatura

PROŠKOVÁ, Iva, 2010. *Tkaní na rámu*. Praha: Grada, Výtvarný kurz. ISBN 978-80-247-2274-0.

8.6. Zhodnocení realizace

Metodické listy jsem se nakonec rozhodla realizovat na Gymnáziu J. K. Tyla v Hradci Králové. Mým prvotním plánem bylo domluvit si realizaci raději na jedné ze Středních odborných škol. Bohužel má většina z těchto škol (především těch uměleckých) přesně daný pololetní plán, resp. pracují celé pololetí na klauzurních pracích, a tak se mi zde nepodařilo realizaci na odborné škole domluvit. Na druhou stranu jsem ráda, že se podařilo tuto realizaci domluvit na gymnáziu (vzhledem k širšímu spektru využití metodických listů).

Bohužel, vzhledem k nízké časové dotaci na výtvarnou výchovu na gymnáziích, jsem měla k dispozici pouze 90 vyučovacích minut, které mi musely vystačit k realizaci alespoň jednoho metodického listu. Díky této překážce jsem se rozhodla zrealizovat třetí metodický list, který se zaměřuje přímo na vlastní tkaní (viz příloha B).

8.6.1. Zhodnocení cílů

Reflexe probíhala pomocí zúčastněného pozorování a pomocí písemné zpětné vazby s otázkami, nakolik žáky hodina zaujala a co si z ní odnáší.

- 1) Na konci hodiny si 100 % žáků si domů odneslo hotovou tkaninu.
- 2) Z vytvořených tkanin bylo zřejmé, že 100 % žáků pochopilo základní princip plátňové vazby a z toho 45% žáků zvládlo pochopit a zrealizovat i vazbu keprovou, i přes to, že se s tkaním nikdy nesešlo. Vytvořené tkaniny byly pevné, celistvé a nebyly na nich patrné žádné známky poškození vzniklé špatným způsobem tvorby tkaniny.
- 3) V rámci krátké zpětné vazby bylo zjištěno, že 100 % žáků hodina bavila, přišla jim zajímavá (viz příloha C).

Díky příležitosti aplikovat metodické listy na gymnáziu jsem zjistila, že je možné takovouto činnost provádět i s žáky, kteří s tkaním nikdy nepřišli do styku. Za tuto příležitost jsem byla nakonec i ráda, protože se tkaní setkala s velkým úspěchem (viz příloha C). Myslím si, že ve třídě, ve které jsem metodické listy aplikovala, se mi povedlo zvýšit povědomí o textilní tvorbě. Když jsem se s žáky na začátku hodiny bavila o tkaní, byl to pro ně v podstatě nový pojem a na konci hodiny si každý z nich odnesl vlastnoručně vyrobený kus tkaniny.

Pokud bychom chtěli dále s hotovými tkaninami pokračovat, můžeme například pomocí patchworkové techniky vytvořit jeden velký koberec nebo ze dvou větších čtverců vytvořit povlak na polštář. Na rámu nemusíme utkat jen jeden výrobek když dotkáme můžeme po

sejmutí tkaniny z rámu znova natáhnout osnovu a celý cyklus zopakovat. Zároveň nemusíme zůstat jen u základních vazeb obsažených v metodickém listu. Tkaní nám nabízí mnoho variant provazování nití ať už se jedná o vytvořené vazby tkanin nebo vyvazování různých částí jako u tapisérií a gobelínů. Nemusíme také zůstat jen u jedné velikosti, rám si můžeme vyrobit tak velký nakolik si sami věříme.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo vytvořit metodické listy tak, aby si žáci na středních školách vlastnoručně vyzkoušeli techniku tkaní na rámu pro ně poutavým způsobem.

Vzhledem k nízké časové dotaci na výtvarnou výchovu jsem měla pro realizaci k dispozici pouze 90 minut, a proto jsem se rozhodla realizovat jen jeden z metodických listů. Jelikož na sebe jednotlivé metodické listy navazují, byla jsem nucena předchozí přípravu, která je popsána v předchozích listech, které nebyly realizovány v hodinách, vytvořit sama. Znamenalo to vytvoření dvaceti tkacích rámu a natažení osnovy do všech rámu (viz příloha A). Díky čerpání z vlastních zkušeností při výrobě výše zmíněných pomůcek, jsem však mohla upravit metodické listy. Upravit je k efektivnějšímu a praktičtějšímu znění, aby byly snadnější a pochopitelnější při využití během výuky učiteli výtvarné výchovy bez předchozího vysvětlení.

Díky důkladné přípravě před realizací metodických listů, včetně přípravy prezentace dané problematiky, se podařilo žáky inspirovat a zaujmout natolik, že všichni žáci úspěšně vytvořili vlastní tkaninu a pochopili základní princip tkaní. Někteří žáci byli natolik zruční a kreativní, že se pustili i do tkaní složitější vazby. Každý žák si na konci vyučovací hodiny odnášel svůj vlastnoručně vyrobený kus tkaniny. Osobně mě potěšilo nejvíce, když za mnou přišla paní učitelka, u které jsem realizaci prováděla se žádostí, zda bych jí mohla nechat ve škole jeden rám a zaslat jí zhotovené metodické listy.

Pro všechny výše zmíněné fakty hodnotím celkovou myšlenku realizace metodických listů jako úspěšnou a smysluplnou.

POUŽITÉ ZDROJE

CHRPOVÁ, Eliška, 2005. *Základy tkaní*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 80-7372-033-7.

CIKÁNOVÁ, Karla, 1996. *Objevujte s námi textil*. Praha: Aventinum, ISBN 80-85277-85-9.

ČÁBALOVÁ, Dagmar, 2011. *Pedagogika*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2993-0.

ČAČKA, Otto, 2000. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, ISBN 80-7239-060-0.

DOSTALOVÁ, Mirka, KŘIVÁNKOVÁ, Mária, 2004. *Základy textilní a oděvní výroby*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, ISBN 80-708-3831-0.

HAZUKOVÁ, Helena, ŠAMŠULA, Pavel, 2005. *Didaktika výtvarné výchovy I*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, ISBN 80-7290-237-7.

HELUS, Zdeněk, 2011. *Úvod do psychologie*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-3037-0.

JIRÁSKOVÁ, Petra, Katedra mechanických technologií, 2004. *Výroba délkových textilií*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, ISBN 80-7083-845-0.

KUBÁT, Zdeněk, 2004. *Domácí tkaní*. Jindřichův Hradec: Rain.

LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana, 2006. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-1284-0.

MACEK, Petr, 2003. *Adolescence*. Praha: Portál, ISBN 80-7178-747-7

MRAZÍKOVÁ, Irena, 2002. *VAZBY TKANIN LISTOVÉ základní, odvozené a složené*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 80-7083-627-X.

PAŘILOVÁ, Hana, 1997. *Textilní zbožíznalství: tkaniny: učební texty pro bakalářská studia*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, ISBN 80-7083-233-9.

PAŘILOVÁ, Hana, ŠTOČKOVÁ, Hana, 2005. *Textilní zbožíznalství – bytové textilie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 80-7083-921-X.

PROŠKOVÁ, Iva, PROŠEK, Jan, 2010. *Tkaní na rámu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2274-0.

- PRŮCHA, Jan, 2013. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0456-5.
- PRŮCHA, Jan, 2006. *Přehled pedagogiky : úvod do studia oboru* Praha: Portál. ISBN 80- 7178-944-5.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří, 2009. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-467-6. 47
- ROESELOVÁ, Věra, 2003. *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, ISBN 80-7290-121-4.
- ROESELOVÁ, Věra, 1996. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, ISBN 80-902267-1-X.
- Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. [online]. Praha: MŠMT, 2007. [cit. 2020-07-14]. Dostupné z WWW: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia>
- Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání – textilní a oděvní výroba [online]. Praha: MŠMT, 2009. [cit. 2020-07-14]. Dostupné z WWW: http://zpd.nuov.cz/celkove_e.htm
- SKALKOVÁ, Jarmila, 2007. *Obecná didaktika*. Praha: Grada, ISBN 978-80- 247-6981-3.
- SKARLANTOVÁ, Jana, VECHOVÁ, Marie. 2005. *Textilní výtvarné techniky*. Plzeň: Fraus, ISBN 80-7238-319-1.
- STAŇKOVÁ, Jitka, BARAN, Ludvík, 2008. *Tradiční textilní techniky*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2035-7.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2007. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1318-5.
- ŽALOUĐÍKOVÁ, Iva, 2013. *Změny v psychice a chování u dospívajících ve věku 11-15 let*. [online]. Duha: Informace o knihách a knihovnách z Moravy. [cit. 2021-04-29]. ISSN 1804_4255. Dostupné z: <https://duha.mzk.cz/clanky/zmeny-v-psychice-chovani-u-dospivajicich-ve-veku-11-15-let>

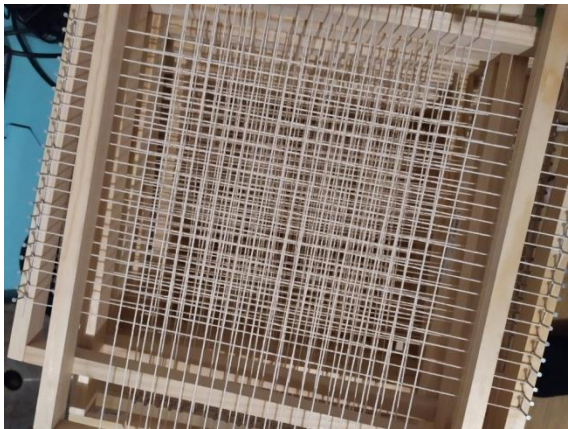
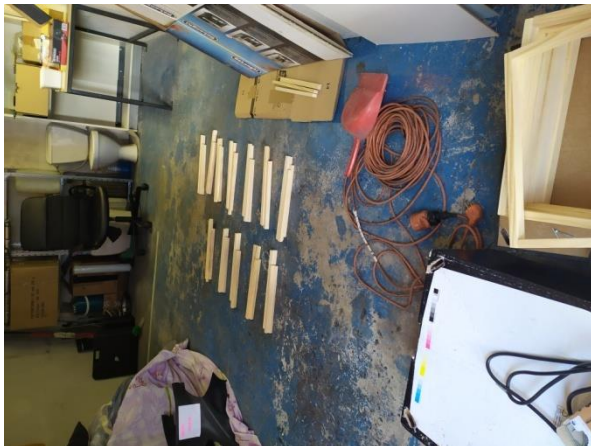
PŘÍLOHY

(A) Fotodokumentace před realizací

(B) Fotodokumentace realizace

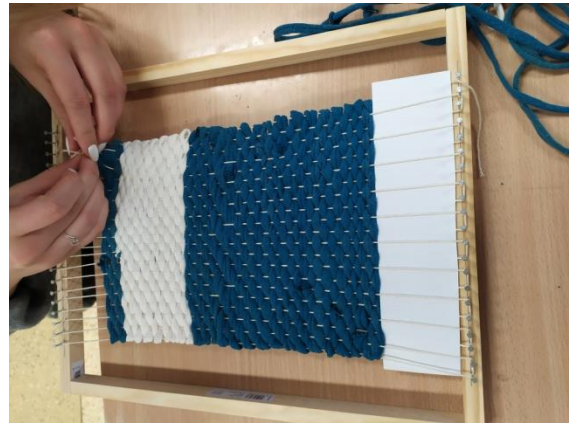
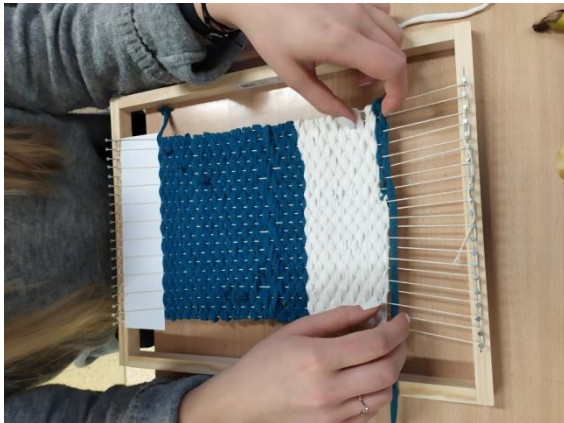
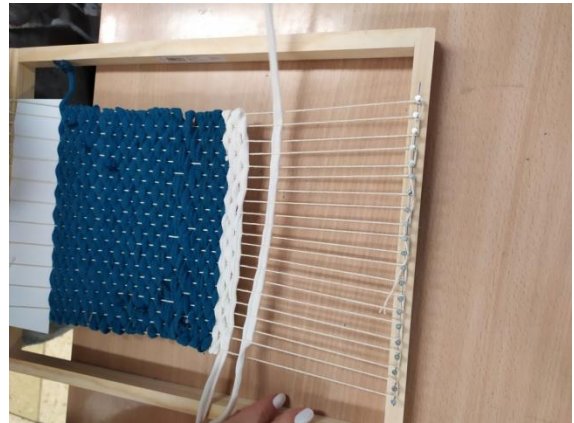
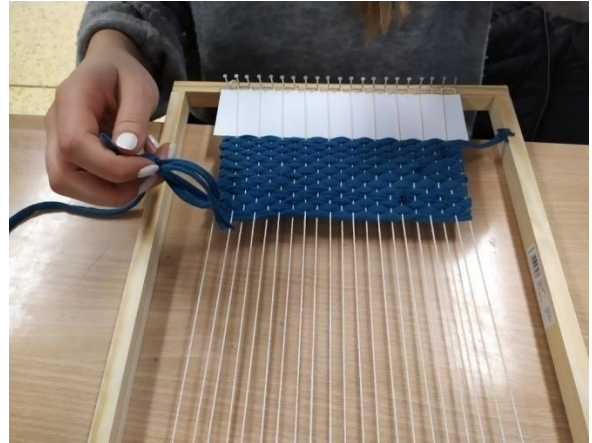
(C) Reflexe žáků

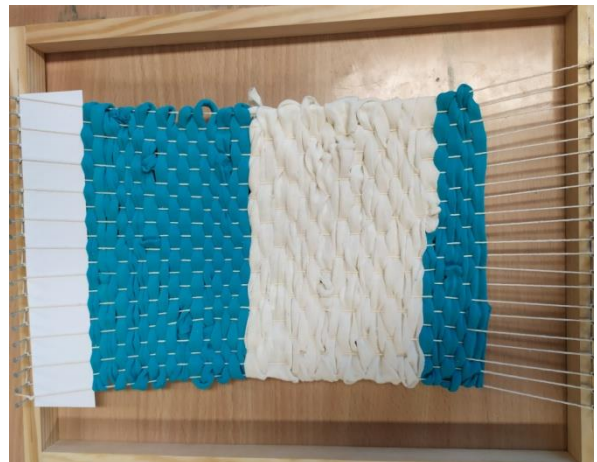
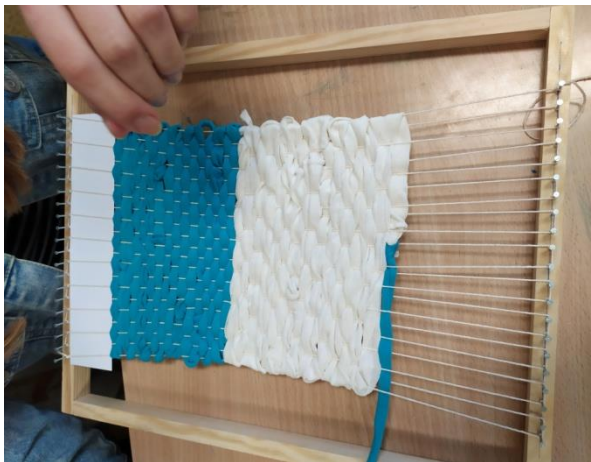
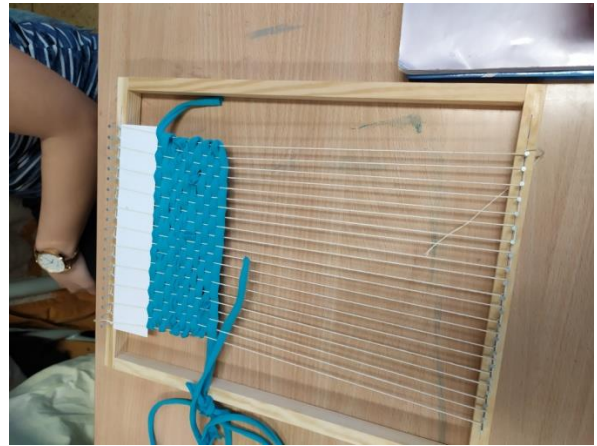
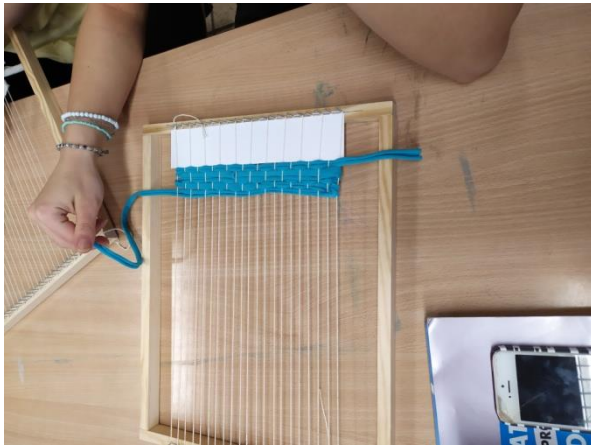
(A) Fotodokumentace před realizací

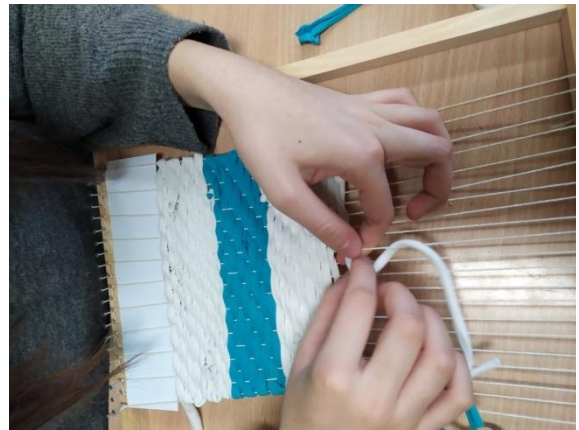
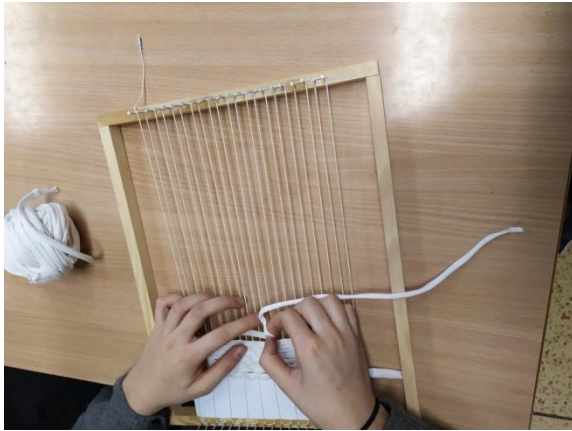

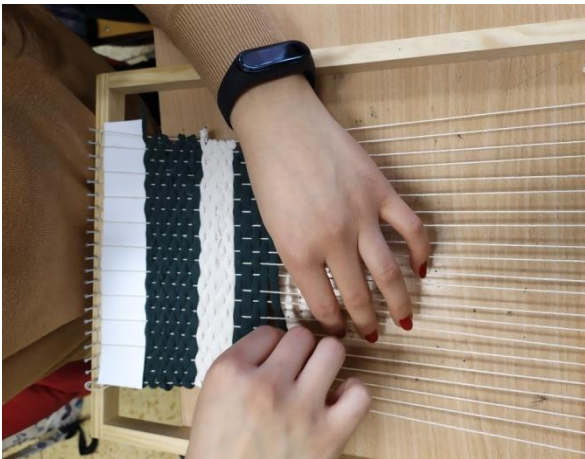
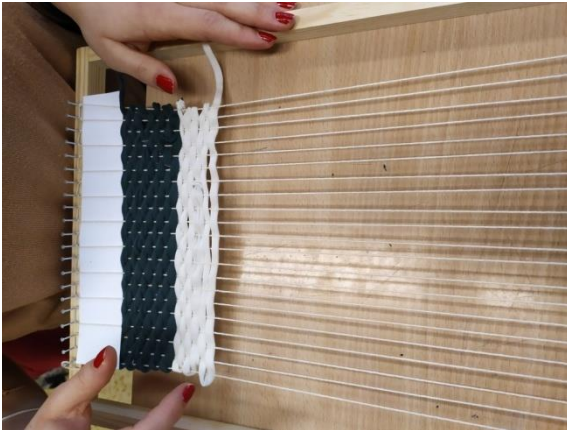
(B) Fotodokumentace realizace

(C) Reflexe žáků

Tkani mě bavilo, překvapilo mne, že to není až tak složité. Přemýšlím, že bych něco zkusila vytvořit i doma.

Tkani mě moc bavilo a bláhově bych to zkusila znovu.

Byla to pro mne nová zkušenost, za kterou jsem ráda. Choděmi mi to nešlo, ale někdycky mi byla poskytnuta pomoc. Takže jsem to pak zvládla a mám z toho velkou radost.

Naucila jsem se tlačit, bavilo mě to, ale řívit bych se tím nemohla

Zajímavé 'křestřem' hodiny
↓

Tkani mě bavilo.
Stejná nám ukázala i více způsobů.
Hvězdy nám to popsal a užš nám vysvětlila. Popsal nám i na, co se další způsoby používají.
Moc se mi to líbilo

Tkani se mi líbilo a bavilo mi si myšlenek něco vymyslet.

Teorie mě přehrají bylo.
Popravdě jsem si myslela, že
je to lež, ale nakonec, že
mi to šlo...
Přání máš nejen pro mě.

Zkušenost zajímavá, ale spíš
nic pro mě.

Děkuji za fajn novou
skúsenost. Imad bude
mít možnost si teorii
jště někdy skúskat.

Thát jsem akoušela papuře
a bavilo mě to.
Naučila jsem se způsob,
jakým se teorie a uobla
jsem si to i vyzkoušet.
Za mě slavěla hodina!

Hodina byla zajímavá.
Bavilo mě to, akorát mi
to moc nisto.

Zajímavá zkušenost, nebylo to
lehké, protože je zapotřebí
zvládnout.

naučila jsem se
spíš
bavilo mě to i
naučila jsem, že mi
nejde kupředu
ale bylo to fajn!